

ACCOUNTANTSOPLEIDING IN NEDERLAND: VERLEDEN, HEDEN EN TOEKOMST

EMERITAATSREDE

PROF. DR. R.G.A. VERGOOSSEN RA

ACCOUNTANTSOPLEIDING IN NEDERLAND: VERLEDEN, HEDEN EN TOEKOMST

Emeritaatsrede

In verkorte vorm uitgesproken ter gelegenheid van zijn aftreden als
hoogleraar Externe Verslaggeving aan Nyenrode Business Universiteit
op donderdag 29 februari 2024

door

Prof. dr. R.G.A. Vergoossen RA

De in dit boekje opgenomen tekst van de emeritaatsrede is naar de stand van 1 januari 2024. De (in verkorte vorm) uitgesproken tekst van de emeritaatsrede kan dan ook door ontwikkelingen die zich daarna hebben voorgedaan inhoudelijk afwijken.

Copyright © Prof. dr. R.G.A. Vergoossen RA, Bussum 2024

ISBN 978-90-8980-176-0

NUR 786

Omslagfoto Buluitreiking post-master Accountancy, 3 oktober 2023

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, modified, stored in a retrieval system or made public without the prior written permission of the author or publisher.

*Hooggeachte Rector Magnificus,
Hooggeleerde collega's,
Zeer gewaardeerde toehoorders,*

Op 1 januari 2007 trad ik hier op Nyenrode aan als hoogleraar Externe Verslaggeving en vandaag treed ik af, precies 25 jaar na mijn hoogleraarsbenoeming aan de Universiteit Maastricht waar ik anderhalf jaar geleden mijn emeritaatsrede heb gehouden en bijna 36 jaar na het begin van mijn academische carrière aan de Vrije Universiteit Amsterdam (Vergoossen, 1999; Vergoossen, 2007; Vergoossen, 2022).¹

In al die jaren ben ik steeds nauw en in verschillende hoedanigheden betrokken geweest bij het wel en wee van de accountantsopleiding in Nederland. Het begon allemaal in 1988 aan de Vrije Universiteit Amsterdam waar ik – na mijn economiestudie aan de Erasmus Universiteit Rotterdam – het postdoctorale deel van de opleiding tot registeraccountant heb gevolgd en afgerond en waar ik aan accountancystudenten colleges heb gegeven. Als directielid van het Koninklijk Nederlands Instituut van Registeraccountants (NIVRA) heb ik in de jaren negentig de inbedding van de door het NIVRA verzorgde accountantsopleiding hier op Nyenrode van dichtbij meegemaakt. Als hoogleraar aan de Universiteit Maastricht heb ik aan de accountantsopleiding jarenlang colleges verzorgd en was ik enkele jaren als directeur academisch verantwoordelijk voor die opleiding. Als lid van de Commissie Eindtermen Accountantsopleiding (CEA), de toezichthouder op de accountantsopleidingen in Nederland, zat ik geruime tijd ook aan de andere kant van de tafel. En ten slotte ben ik als hoogleraar, als centerdirecteur en als voorzitter van de examencommissie zeer nauw betrokken geweest bij de accountantsopleiding hier op Nyenrode, de grootste, de oudste, de meest complete en misschien wel de beste accountantsopleiding van Nederland met een rijke geschiedenis die teruggaat tot 1895.

Dit alles en de omstandigheid dat er op dit moment druk wordt nagedacht en gediscussieerd over de structurering en de inhoud van de Nederlandse

¹ De livestream van mijn emeritaatsrede aan Universiteit Maastricht d.d. 8 september 2022 is te vinden op YouTube: [Online Farewell Lecture Prof. dr. Ruud G.A. Vergoossen - YouTube](#)

accountantsopleiding in de toekomst,² hebben mij ertoe gebracht mijn emeritaatsrede in het teken te stellen van die accountantsopleiding.

Voordat ik mijn visie geef over hoe de accountantsopleiding in Nederland er in de toekomst zou moeten uitzien, ga ik eerst terug in de tijd, naar het einde van de negentiende eeuw. Ik zal in het kort het ontstaan van het accountantsberoep schetsen en de daaraan gekoppelde behoefte aan een accountantsopleiding. Daarna zal ik mijn licht laten schijnen over de ontwikkeling die de accountantsopleiding in Nederland vanaf haar prille begin heeft doorgemaakt om van daaruit mijn blik op de toekomst te werpen.

Overigens heb ik in mijn emeritaatsrede een aantal intermezzo's opgenomen waarin ik – ter leering ende vermaeck – onderwerpen bespreek of gedachten met u deel die niets of slechts zijdelings te maken hebben met de accountantsopleiding.

Ontstaan accountantsberoep

De ontstaansgrond van het accountantsberoep zoals we dat tegenwoordig kennen ligt in de negentiende eeuw.³ De groei van ondernemingen als gevolg van de industriële revolutie en een daarmee verband houdende opmars van rechtsvormen waarbij de leiding van een onderneming niet meer (volledig) in handen is van de eigenaren/aandeelhouders – in Nederland met name de naamloze vennootschap – worden over het algemeen gezien als aanzet voor het ontstaan van het accountantsberoep. Hierdoor ontstond de behoefte om de bedrijfsactiviteiten en de resultaten daarvan te registreren en uit de registratie periodiek een financiële verantwoording op te stellen.

In het begin lieten ondernemingen dat doen door in boekhoudkundige technieken geschoolde personen die niet bij hen in dienst waren, maar als zelfstandig gevestigde boekhouders voor meer ondernemingen tegelijk de boekhouding deden. Die zelfstandig gevestigde boekhouders kregen hierdoor een solide ervaring met problemen die ondernemingsleidingen tegenkwamen

² Zie onder meer het in december 2022 gepubliceerde rapport *Stip aan de Horizon* waarin contouren van een toekomstbestendige en studeerbare accountantsopleiding worden geschetst (NBA & CEA, 2022) en het op 21 november 2023 door de Kwartiermakers toekomst accountancysector (KTA) aan de minister van Financiën aangeboden slotrapport *Druk en tegendruk* met daarin een paragraaf over de accountantsopleiding (KTA, 2023, para. 4.7). Die paragraaf is gebaseerd op het rapport van een expertgroep – Expertgroep Educatie (EE) genoemd – die zich onder auspiciën van de KTA heeft gebogen over een herijking van het beroepsprofiel van de accountant en de accountantsopleiding. De KTA hebben het volledige EE-rapport (EE, 2023) ook als bijlage bij hun slotrapport gevoegd.

³ Zie onder meer De Vries (1985) voor een uitgebreide beschrijving van de ontstaansgeschiedenis van het accountantsberoep in Nederland.

bij het opstellen van financiële verantwoordingen en ontwikkelden zich op die manier tot experts op dat gebied.

Gaandeweg ontstond bij ondernemingen ook de behoefte om hun financiële verantwoording te laten verifiëren (controleren). Zij wilden weten of die op correcte wijze was opgesteld en laten zien dat iemand die had gecontroleerd. De ondernemingen richtten zich hiervoor tot de zelfstandig gevestigde boekhouders die zich tot experts in het opstellen van financiële verantwoordingen hadden ontwikkeld. Die kregen er daarmee een nieuwe functie bij, namelijk de controlefunctie.

In Groot-Brittannië – de bakermat van de industriële revolutie – kwam de controlefunctie als eerste tot wasdom, geholpen door wetgeving die daar in het midden van de negentiende eeuw tot stand kwam. Op basis van die wetgeving waren bepaalde ondernemingen verplicht om hun boeken te laten controleren en moest de leiding van die ondernemingen aan de aandeelhouders periodiek een gecontroleerde financiële verantwoording (in de vorm van een balans) overleggen. In die tijd kreeg het accountantsberoep in Groot-Brittannië overigens ook al een wettelijke basis, hetgeen in Nederland – zoals we later zullen zien – pas ruim een eeuw later z'n beslag kreeg.

In Nederland manifesteerde de urgentie van een boekencontrole en het hebben van gecontroleerde financiële verantwoordingen zich in optima forma in 1879 in wat de Pincoffs-affaire is gaan heten. Koopman en reder Lodewijk Pincoffs stond in Rotterdam economisch en politiek in hoog aanzien. In een van zijn vele ondernemingen – de in een naamloze vennootschap omgezette Afrikaansche Handelsvereniging – bleken echter de boeken te zijn vervalst en de balansen te zijn geflatteerd. Hiermee moest worden verdoezeld dat Pincoffs' zaken in Afrika slecht gingen. Later bleek dat in plaats van een geflatteerde winst van twee miljoen gulden, er in werkelijkheid sprake was van een verlies van acht miljoen gulden. De boekhouders hadden onder druk van Pincoffs de boeken vervalst. Ook had het toezicht van de commissarissen gefaald. Zij hadden de boeken niet nagezien en de balansen niet vergeleken met de boeken. Het vertrouwen in Pincoffs was groot en vanwege de vriendschapsband en uit fatsoensoverwegingen werd dat niet nodig geacht.

De Pincoffs-affaire had een schokeffect. De oplossing bestond erin dat er een afzonderlijke, onafhankelijke controledeskundige moest worden

ingeschakeld om dit soort misstanden te voorkomen. De Afrikaansche Handelsvereniging ging failliet en daarvoor in de plaats kwam de Nieuwe Afrikaansche Handels-Vennootschap met een op basis van de statuten benoemde controleur. Dat was B.P. van IJsselstein die min of meer als de eerste Nederlandse accountant kan worden gezien.⁴ Tekenend was ook de publicatie van een boekje, getiteld *Proeve van administratieve contrôle in vennootschappen van koophandel*, van de hand van C.J. Theunisse. Het boekje opent met de volgende zin (Theunisse, 1879, p. 3): “De groote finantiëele ramp, die onze stad getroffen heeft, en de vermoedelijk daarbij plaats gehad hebbende onregelmatigheden in de boekhouding en vervalsching der balansen, heeft de mogelijkheid eener contrôle en de wijze waarop deze ingericht moet worden, meer dan ooit ter sprake gebracht.”

In 1883 werd in Rotterdam het Bureel van Boekhouding ‘Confidentia’ opgericht, het eerste Nederlandse accountantskantoor en een van de rechtsvoorgangers van het huidige EY. Confidentia verleende diensten van adviserende, boekhoudkundige en controlerende aard, waaronder het optreden als controleur van naamloze vennootschappen. In Amsterdam zag tien jaar later het Bureau van Verificatie, Arbitrage en Administratieve Controle – een rechtsvoorganger van het tegenwoordige PwC – het levenslicht. Ook in andere steden vestigden zich personen en bureaus die zich naast hun boekhoudkundige dienstverlening bezighielden met de verificatie van financiële verantwoordingen, zij het (nog) in beperkte mate.

Op initiatief van Confidentia werd een aanzet gegeven tot de oprichting van het Nederlandsch Instituut van Accountants (NIVa), hetgeen in 1895 zijn beslag kreeg. Bij de oprichting van het NIVa waren vrijwel uitsluitend Rotterdammers en Amsterdammers betrokken en vanwege de animositeit tussen Rotterdam en Amsterdam werd Utrecht gekozen als vestigingsplaats. De eerste voorzitter van het NIVa werd de zojuist genoemde C.J. Theunisse, afkomstig uit Rotterdam.

De reden voor de oprichting van het NIVa was het regelen van het accountantsberoep door middel van een soort keurmerk. Iedereen kon zich namelijk accountant noemen en mocht accountantswerkzaamheden

⁴ In het allereerste nummer van *De Accountant* dat in juli 1895 is verschenen, wordt B.P. van IJsselstein – die in maart 1895 was overleden – als zodanig bestempeld in een in memoriam dat aan hem is gewijd (p. 10). *De Accountant* was het huisorgaan van het Nederlands(ch) Instituut van Accountants (NIVa) en – later – het (Koninklijk) Nederlands Instituut van Registeraccountants (NIVRA).

verrichten, en dat gebeurde dan ook. Voorkomen moest worden dat het accountantsberoep kon worden uitgeoefend door beunhazen en charlatans. Groot-Brittannië stond voor de oprichters van het NIVa model.⁵ Zij wilden de beroepsuitoefening in Nederland naar het Britse niveau tillen en hadden – toen al – een wettelijke regeling van het accountantsberoep naar Brits voorbeeld voor ogen. Om de kwaliteit van de instroom in het accountantsberoep en de beroepsorganisatie te kunnen waarborgen, werd er een eigen examen ingesteld.

Daarmee kom ik op het thema van mijn emeritaatsrede: de accountantsopleiding in Nederland. Hoe heeft die zich in de loop der tijd ontwikkeld en hoe zou die er in de toekomst moeten uitzien?

Wat de ontwikkeling van de accountantsopleiding betreft, onderscheid ik grofweg de volgende zes perioden:

- van 1895 tot 1919: pionieren, controverse en versnippering;
- van 1919 tot 1962: convergeren, unificeren en professionaliseren;
- van 1962 tot 1993: het wettelijke accountantsexamen 1.0;
- van 1993 tot 2006: het wettelijke accountantsexamen 2.0;
- van 2006 tot 2013: de universitaire accountantsopleiding; en
- van 2013 tot heden: de opleidingsoriëntatie Assurance.⁶

In het navolgende zal ik die perioden successievelijk de revue laten passeren. Daarna zal ik mijn blik op de toekomst richten en een model schetsen van de toekomstige accountantsopleiding waarin de woorden integreren en differentiëren centraal staan.

Pionieren, controverse en versnippering: 1895-1919

De eerste periode die ik onderscheid omvat grofweg de eerste kwart eeuw van het bestaan van een accountantsopleiding in Nederland. Die periode – van 1895 tot 1919 – kan worden gekenschetst als een periode van pionieren, controverse en versnippering.

⁵ De voorbeeldfunctie van de Britten komt ook tot uiting in het Algemeen Handelsblad van 7 februari 1893 waarin aan de naam van het in Amsterdam opgerichte Bureau van Verificatie, Arbitrage en Administratieve Controle het volgende is toegevoegd: “dat geheel in den geest der Engelsche accountants werkzaam zal zijn”.

⁶ Bij het in kaart brengen van de geschiedenis van de accountantsopleiding in Nederland heb ik onder meer geput uit Beijderwellen (1928), Kleerekoper (1964), Venema (1995) en Blom (2010).

Zoals zojuist aangeduid, heeft het ontstaan van de eerste accountantsopleiding in Nederland bijna 130 jaar geleden plaatsgevonden ten tijde van de oprichting van het NIVa. Om de kwaliteit van de instroom in het accountantsberoep te kunnen waarborgen, vonden de oprichters van het NIVa het nodig cursussen te organiseren op het vlak van de accountancy en diploma's uit te reiken. Zij wilden door middel van een eigen examen vaststellen of degenen die lid wilden worden van het NIVa voldeden aan eisen van vakbekwaamheid.

Het NIVa huldigde de opvatting dat niet uitsluitend de toetsing maar ook de cursussen door het NIVa zelf zouden worden verzorgd, met NIVa-leden als opleiders. Op die manier wilde het NIVa realiseren dat de theoretische en de praktische vorming van aanstaande accountants hand in hand gingen.

Om lid te kunnen worden van het NIVa moest aan de volgende eisen worden voldaan:

- beschikken over een relevant boekhouddiploma;
- algemene ontwikkeling op het gebied van handelsaardrijkskunde, handelsgeschiedenis en de drie moderne talen (Engels, Frans en Duits), enkele jaren later is daar het Nederlands bijgekomen;
- bekend zijn met de belangrijkste vakliteratuur, statistiek en krediet-, munt-, en bankwezen;
- kennis hebben van handelsrekenen, handelsrecht en relevante wet- en regelgeving;
- grondige kennis van de praktijk en de verschillende methoden van boekhouden, het controleren van boeken, het beoordelen van balansen en het inrichten van boekhoudingen voor ondernemingen;
- moraliteit en betrouwbaarheid.

Het accountantsberoep in Nederland was vanaf het prilste begin internationaal georiënteerd. Groot-Brittannië gold als lichtend voorbeeld en kennis van de vreemde talen was alleen al nodig omdat op de lijst met verplichte literatuur Engels-, Frans- en Duitstalige boeken waren opgenomen. Dat later het Nederlands aan de eisen is toegevoegd, had te maken met de wijze waarop de examens werden uitgewerkt... Iets van alle tijden lijkt het wel, namelijk een inadequate beheersing van de Nederlandse taal.

Naast het NIVa zijn er met name in de beginjaren ook andere accountantsberoepsorganisaties opgericht en actief geweest, zoals de Nederlandsche Bond van Accountants (opgericht in 1899), de Nederlandsche Academie van Accountants (1902), de Nationale Organisatie van Accountants (1903) en – een afsplitsing van het NIVa – de Nederlandsche Accountants-Vereeniging (NAV; 1907). De voedingsbodem voor de oprichting van die organisaties waren de beperkte toelatingmogelijkheden tot het NIVa, onenigheid over de vakbekwaamheidseisen waaraan door leden moest worden voldaan en van elkaar afwijkende kwaliteitsambities. De accountantsberoepsorganisaties hadden dan ook hun eigen lidmaatschapsvoorwaarden en eigen examens. Wat daarnaast nog een rol speelde was dat de oprichters van een nieuwe accountantsberoepsorganisatie ‘automatisch’ – dat wil zeggen zonder examen te doen – lid werden van de desbetreffende accountantsberoepsorganisatie.

Al vroeg in de twintigste eeuw begon ook een universitaire instelling met een accountantsopleiding, namelijk de Nederlandsche Handels-Hoogeschool in Rotterdam (thans: Erasmus Universiteit Rotterdam). Zij kende sinds haar oprichting in 1913 een bedrijfseconomische opleiding waarop in 1915 het vak Rekeningwetenschap werd geplaatst voor hen die het accountantsberoep wilden gaan uitoefenen.⁷ Dit was in feite de eerste postdoctorale accountantsopleiding die in 1917 de eerste universitair opgeleide accountant afleverde.

De (gemeentelijke) Universiteit van Amsterdam startte in de twintiger jaren met een soortgelijke opleiding en de Roomsche Katholieke Handelshoogeschool in Tilburg (thans: Tilburg University) deed dat begin jaren dertig. In de jaren vijftig begonnen de Rijksuniversiteit Groningen en de Vrije Universiteit Amsterdam met een postdoctorale accountantsopleiding en – tot slot – in 1989 gevolgd door de Rijksuniversiteit Limburg (thans: Universiteit Maastricht).

⁷ ‘Rekeningwetenschap’ was een vertaling van het woord ‘accountancy’ (Blom, 2010, p. 76).

INTERMEZZO: P. KLIJNVELD EN R.A. DIJKER

Nederland heeft op het gebied van de accountancy van oudsher – naast met name Groot-Brittannië en de Verenigde Staten – altijd een vooraanstaande rol gespeeld. Dat komt onder meer nog tot uitdrukking in de namen van de wereldwijd opererende accountantskantoren KPMG waar de K verwijst naar P. Klijnveld die in 1917 in Amsterdam een accountantskantoor was begonnen en BDO waar de D staat voor Dijker van R.A. Dijker die zich in 1918 in Den Haag als zelfstandig accountant had gevestigd.

Vermeldenswaard is dat ik mijn eerste en laatste baan in de accountancy bij BDO had, wat overigens niet betekent dat dat bij hetzelfde Nederlandse accountantskantoor was. In 1986 begon ik als assistent-accountant bij Dijker en Doornbos. Indertijd was dat de Nederlandse lidfirma van BDO, maar die stapte over op een ander internationaal netwerk wat uiteindelijk PwC is geworden. Na Dijker en Doornbos en na werkzaam te zijn geweest bij onder meer (Moret) Ernst & Young en het Koninklijk Nederlands Instituut van Registeraccountants (NIVRA), ben ik in 2007 als participant toegetreden tot BDO CampsObers. CampsObers was toen al een lange tijd daarvoor Dijker en Doornbos 'opgevolgd' als Nederlandse lidfirma van BDO.

Convergeren, unificeren en professionaliseren: 1919-1962

De tweede periode die ik onderscheid loopt van 1919 tot 1962 en kan worden gekarakteriseerd door het naar elkaar toegroeien van accountantsberoepsorganisaties met daaraan gekoppeld een proces van unificatie van het accountantsexamen en een toenemende professionalisering van de accountantsopleiding.

Het begon in 1919 met de hereniging van het NIVa en de NAV en een daaruit voortvloeiende examenunificatie. Na die hereniging kwam de nadruk in de NIVa-opleiding meer dan voorheen op de theoretische vorming te liggen. Onmiskenbaar door de invloed van Th. Limperg jr., in 1907 een van de

oprichters van de NAV en tegenwoordig nog steeds alom beschouwd als de aartsvader van het Nederlandse accountantsberoep. Vervolgens vond in 1927 de aansluiting bij het NIVa plaats van de Nederlandsche Organisatie van Accountants en in 1934 die van de Nederlandsche Bond van Accountants.⁸

Het examenprogramma van het NIVa zag er in 1919 na de ‘terugkeer’ van de NAV als volgt uit:

- Examen Algemeene Ontwikkeling, omvattende Nederlands, Engels, Frans en Duits, algebra en rekenkunde, staatsinrichting, aardrijkskunde en geschiedenis;
- Voorbereidend Vakexamen, omvattende techniek van de handel, financiële rekenkunde, economische geschiedenis, economische aardrijkskunde, sociale economie en recht;
- Examen Accountancy, omvattende bedrijfshuishoudkunde, boekhouden, administratieve statistiek, inrichtingsleer, controle, cijferbeoordeling, verslag, belastingwetten, accountantsberoep en -geschiedenis.

Voor het Examen Algemeene Ontwikkeling en het Voorbereidend Vakexamen golden – afhankelijk van de genoten vooropleiding – gehele of gedeeltelijke vrijstellingen.

Het Examen Accountancy bestond uit een schriftelijk en een mondeling deel en uit de bewerking van een proefschrift en de verdediging van ten minste vijf stellingen waarvan drie ontleend aan het proefschrift, een op het gebied van de bedrijfshuishoudkunde en een op dat van de comptabele vraagstukken. De bewerking van een proefschrift en de verdediging van stellingen zijn te zien als een uiting van de academische aspiraties van het NIVa. Desalniettemin is dit onderdeel al in 1922 komen te vervallen en vervangen door een slotexamen, dat wil zeggen een mondeling examen over een keuzeonderwerp. Onderliggende reden was dat het nodig bleek de voorbereidingstijd voor het Examen Accountancy – waarin de cursussen werden gegeven – te verlengen van drie tot vier jaar.⁹

⁸ De Nederlandsche Organisatie van Accountants kwam voort uit een fusie in 1922 van de Nederlandsche Academie van Accountants en de Nationale Organisatie van Accountants.

⁹ Het zal duidelijk zijn dat het examenprogramma in de loop der jaren continu aan wijzigingen onderhevig is geweest. Het voert te ver om op al die wijzigingen (in detail) in te gaan.

Special voor de universitair opgeleide accountants werd in 1927 de Vereniging van Academisch Gevormde Accountants (VAGA) opgericht. Het NivA paste naar aanleiding daarvan zijn statuten aan zodat ook universitair opgeleide accountants konden worden toegelaten tot zijn ledenbestand. De trend in die tijd was dat vooral zij die aan de Universiteit van Amsterdam waren opgeleid kozen voor een NivA-lidmaatschap, terwijl de in Rotterdam en Tilburg opgeleide accountants kozen voor de VAGA. Onder invloed van de universitaire accountantsopleidingen werd ook de NivA-opleiding academischer van aard.

Het heeft tot de wettelijke regeling van het accountantsberoep geduurd, door middel van de in 1962 tot stand gekomen Wet op de Registeraccountants (WRA), voordat het NivA en de VAGA – samen met nog twee andere accountantsberoepsorganisaties – opgingen in het NIVRA. Dit late samengaan had alles te maken met de niet aflatende discussie over de status van de instituutopleiding gedurende het bestaan van het NivA. Moest de NivA-opleiding academisch worden of vooral een praktijkopleiding blijven?

N.J. Polak – hoogleraar Bedrijfshuishoudkunde in Rotterdam – was van mening dat er voor de academisch gevormde accountants een grote(re) toekomst was weggelegd en R.A. Dijker – eveneens verbonden aan de Nederlandsche Handels-Hoogeschool – pleitte voor het onderbrengen van een deel van de NivA-opleiding bij universitaire instellingen.¹⁰ De VAGA huldigde zelfs het standpunt dat de NivA-opleiding moest worden afgebouwd en het accountantsonderwijs uitsluitend nog aan universitaire instellingen moest worden gegeven. Het bestuursstandpunt van het NivA inzake de opleidingseisen was echter: “NivA stelt de norm, universiteiten hebben die maar te volgen” (Blom, 2010, p. 80).¹¹ Hoewel Limperg – in 1922 benoemd tot hoogleraar Bedrijfshuishoudkunde aan de Universiteit van Amsterdam – de academische ontwikkelingen toejuichte, hechtte hij ook grote waarde aan het zich eigen maken van praktische vaardigheden.¹² Overigens ontkenden Polak en Dijker niet het nut van het bijbrengen van praktische kennis, maar pas na het behalen van het doctoralexamen.

¹⁰ Zie onder meer Polak (1927a; 1927b) en het verslag van een lezing gehouden door R.A. Dijker voor de Amsterdamsche Vereniging van Assistenten van het NivA op 11 maart 1924 (Dijker, 1924).

¹¹ Dat de NivA/NIVRA-opleiding voor de universitaire accountantsopleidingen aanvankelijk als benchmark kon worden gezien en later als benchmark moest worden gezien, heeft voortgeduurd tot 2006. Zoals hierna nog zal blijken, is er met de inwerkingtreding op 1 januari van dat jaar van de Wet toezicht accountantsorganisaties (Wta) en daarmee gepaard gaande wijzigingen in de WRA geen sprake meer van het ‘verzorgen of doen verzorgen’ van een accountantsopleiding door het NivRA.

¹² Zie bijvoorbeeld Limperg (1924) waarin hij voor het opereren als accountant in de praktijk het belang onderstreept van wetenschappelijke vorming, in het bijzonder op het gebied van de bedrijfshuishoudkunde.

Kader 1 bevat ter illustratie de beschrijving van de academische accountantsopleiding aan de Nederlandsche Handels-Hoogeschool in Rotterdam anno 1927, in de woorden van Polak (1927b, p.113).

Kader 1: Accountantsopleiding Nederlandsche Handels-Hoogeschool Rotterdam

De accountantsopleiding der Hoogeschool omvat drie achtereenvolgende fasen:

1. de studie voor het candidaatsexamen (diploma handelseconomie), omvattende in het algemeen voor de a.s. accountants: economie, bedrijfsleer, privaatrecht, economische aardrijkskunde, economische geschiedenis, boekhouden en/of statistiek;
2. de studie voor het doctoraal examen, omvattende in het algemeen voor de a.s. accountants: economie, bedrijfsleer, privaatrecht en nog een bv. wiskundige statistiek;
3. de studie voor het examen in de rekeningwetenschap, omvattende inrichtingsleer en controle in den ruimsten zin der woorden, dus kantoororganisatie, bijzondere boekhoudsystemen, mechaniseering van den kantoorarbeid, cijferbeoordeeling, rapportopstelling, verantwoordelijkheidsleer e.d. inbegrepen.

Zij, die na een der examens, onder 1 en 2 genoemd, hun studie afbreken, hebben wel een of twee getuigschriften verkregen, maar niet het diploma in de rekeningwetenschap, dat het eenige accountantsdiploma is, hetwelk de Hoogeschool uitreikt. Om dat te verkrijgen moet men na met gunstig gevolg afgelegd doctoraal examen (te Rotterdam of te Amsterdam) de onder 3 genoemde studie volbrengen. Deze studie omvat vijf wekelijkse colleges, een of twee practica per week en bezoeken aan bedrijven ter bezichtiging der comptabele organisatie, terwijl den studeerenden met nadruk wordt aanbevolen, tijdens de studie voor eenige dagen per week of in de vacaties praktische werkzaamheid te zoeken en voorts regelmatig aan de hand van oude examenvraagstukken zich ook verder te oefenen.

In de decennia daarna was de mate waarin accountants academisch moesten worden gevormd nog vaak onderwerp van discussie. Zo waren er in de tweede helft van de jaren dertig ledenbijeenkomsten van het NIVa waarin uitgebreid werd gedebatteerd over het gewenste academische gehalte van de accountantsopleiding gelet op de eisen die aan het accountantsberoep (in toenemende mate) werden gesteld.¹³ Ruim tien jaar later – in 1949 – zei T. Keuzenkamp in zijn inaugurele rede, getiteld *Enige beschouwingen over het onderwijs in de accountancy*, aan de Nederlandse Economische Hogeschool in Rotterdam (thans: Erasmus Universiteit Rotterdam) er het volgende over:

¹³ Zie de verslagen van de ledenbijeenkomsten van: 24 april 1937 in *De Accountant*, jaargang 1937, nr. 3, p. 119-188; 19 februari 1938 in *De Accountant*, jaargang 1938, nr. 3, p. 85-140; 19 maart 1938 in *De Accountant*, jaargang 1938, nr.4, p. 141-209; 27 mei 1938 in *De Accountant*, jaargang 1938, nr. 7, p. 229-286.

“Voor het accountantsberoep is een eerste eis het voortdurend leggen van een verband tussen een voldoende wetenschappelijke voorontwikkeling, een grondige beroepsopleiding en de beroepsuitoefening.”¹⁴ Medio jaren vijftig ontbrandde over de wenselijkheid dan wel noodzaak van een academische accountantsopleiding een felle polemiek in het *Maandblad voor Accountancy en Bedrijfs-huishoudkunde*. Aanstichter was J.L. Mey, destijds hoogleraar Bedrijfs-huishoudkunde aan de Rijksuniversiteit Groningen die sinds 1952 en accountantsopleiding had... Hij achtte voor accountants een opleiding en vorming op academisch niveau noodzakelijk voor het verkrijgen van diepgaande (bedrijfs)economische kennis, voor een volledige persoonlijke ontwikkeling en voor het verwerven van maatschappelijk aanzien (Mey, 1953; Mey, 1954). De zienswijze en argumenten van Mey – die enigszins denigrerend sprak over “een min of meer ambachtelijke scholing” (Mey, 1953, p.152), daarmee doelend op de NIVa-opleiding – werden fel bestreden dan wel in belangrijke mate genuanceerd door een aantal vooraanstaande accountants.¹⁵

Ook na de totstandkoming van de WRA – dus na het samengaan van NIVa en VAGA – zette deze discussie zich voort in ieder geval tot diep in de jaren negentig. In de kern ging de discussie – steeds weer – over het vinden van de goede balans tussen de theoretische (academische) opleiding en de vorming in de praktijk. De opleidingen aan de universiteiten waren van hoger niveau en beter gestructureerd, maar met de praktische vaardigheden van de universitair gediplomeerden was het niet zo goed gesteld. Voor degenen die de instituutopleiding volgden, lag het precies andersom; veel en gedegen praktische kennis van zaken, maar de academische vorming liet te wensen over.

Ondanks of juist dankzij de discussies en polemieken groeiden de NIVa-opleiding en de universitaire accountantsopleidingen na de Tweede Wereldoorlog in zekere zin naar elkaar toe. Zo kregen de NIVa-cursussen veel meer structuur en waren veel NIVa-docenten ook als docent of hoogleraar verbonden aan een universiteit. De universitaire studenten kregen via een circa twee jaar durende parttime postdoctorale accountantsopleiding gecombineerd met een baan in de accountantspraktijk gelegenheid om ervaring op te doen voordat zij de accountantsstudie afronden.

¹⁴ Dit citaat komt uit Venema (1995, p. 312).

¹⁵ Zie Kraayenhof (1955), Kuggeleijn (1953), Moret (1953), Waringa (1953),

Daarnaast vond er vanaf 1951 een stukje examenunificatie plaats doordat de NIVa-opleiding en de universitaire accountantsopleidingen gezamenlijk landelijke examenvraagstukken gingen opstellen voor de twee hoofdvakken, te weten Controleleer en Inrichtingsleer. Dit heeft tot op de dag van vandaag – in ieder geval voor een deel, zoals hierna nog zal blijken – standgehouden.

Overigens was de (nominale) doorlooptijd van de NIVa-opleiding in discussies ook een geregeld terugkomend thema. Vermeldenswaard in dat kader is dat begin jaren zestig het probleem van de (te) lange nominale studieduur werd opgelost door gebruik te gaan maken van de vrije zaterdag om colleges te geven. Door de invoering van de vijfdaagse werkweek destijds werd dat namelijk mogelijk. De nominale studieduur van tien jaar werd zodoende teruggebracht tot acht jaar (Blom, pp. 128-129).

INTERMEZZO: LEERMEESTER EN VOORLEERMEESTERS

Zo aan het einde van mijn academische carrière aanbeland, was ik benieuwd naar mijn wetenschappelijke *roots* en vroeg ik mij af wie mijn voorleermeesters zijn. Ik heb dat in onderstaande tabel in kaart gebracht.

Promovendus/ leerling	Promotor/ leermeester	Universitaire instelling	Jaar promotie
Rudolphus Gerardus Albertus Vergoossen	Prof. dr. J. Klaassen RA	Vrije Universiteit Amsterdam	1994
Jan Klaassen	Prof. dr. L. Traas	Vrije Universiteit Amsterdam	1975
Laurus Traas	Prof. dr. A.I. Diepenhorst	Nederlandse Economische Hogeschool Rotterdam	1967
Arend Isaac Diepenhorst	Prof. dr. J.L. Meij jr.	Rijksuniversiteit Groningen	1951
Jacob Louis Meij jr.	Prof. dr. P.P. van Berkum	Katholieke Economische Hoogeschool Tilburg	1946
Petrus Paulus van Berkum	Prof. H.A. Kaag	Katholieke Economische Hoogeschool Tilburg	1938

Ik heb de tabel opgesteld aan de hand van de proefschriften van de in de eerste kolom genoemde personen. De promotor – genoemd in de tweede kolom – beschouw ik als de leermeester van de persoon genoemd in de eerste kolom. Klaassen is dus mijn leermeester, Traas de leermeester van Klaassen, Diepenhorst de leermeester van Traas en Meij de leermeester van Diepenhorst. Traas, Diepenhorst en Meij zie ik dan als mijn voorleermeesters. Allen – kan ik wel zeggen – bekende en in hun tijd zeer gezaghebbende hoogleraren. Maar in de context van

mijn emeritaatsrede is vooral laatstgenoemde, J.L. Meij, bijzonder. Niet omdat Meij – net als ik – in Rotterdam economie studeerde en een universitair accountantsexamen aflegde, maar omdat hij wordt beschouwd als een leerling van prof. Th. Limperg hoewel hij niet bij hem is gepromoveerd. Dat Meij als leerling van Limperg te boek staat, komt doordat hij de vervangingswaardetheorie waarvan Limperg de grondlegger was, nader uitwerkte en van een eigen accent voorzag.¹⁶ Op de keper beschouwd, heb ik dus ook een connectie met Limperg en mag ik de aartsvader van het Nederlandse accountantsberoep – in alle bescheidenheid, maar toch met enige trots – kwalificeren als een van mijn voorleermeesters. Of moet ik in het geval van Limperg spreken over een stiefvoorleermeester...

Limperg wordt met recht de aartsvader van het Nederlandse accountantsberoep genoemd. Hij was gedurende zijn gehele werkzame leven nauw betrokken bij de vormgeving en ontwikkeling van zowel de NlVA-accountantsopleiding als de universitaire accountantsopleiding, in het bijzonder die van de Universiteit van Amsterdam waar hij hoogleraar was. Daarnaast is hij bekend om zijn zogenaamde leer van het gewekte vertrouwen die vandaag de dag nog steeds kan worden gezien als de basis van het (Nederlandse) accountantsberoep en heeft hij – zoals gezegd – op het gebied van de waarde- en de winstbepaling (i.e. de vervangingswaardeleer) zijn sporen nagelaten.¹⁷

Overigens ben ik bij het opstellen van mijn 'academische stamboom' vastgelopen in 1938 bij prof. H.A. Kaag die niet was gepromoveerd...

¹⁶ [Jacob Louis Mey - Wikipedia](#) (20 september 2023)

¹⁷ [Théodore Limperg - Wikipedia](#) (20 september 2023)

¹⁷ In bijna 100 jaar oude bewoordingen wordt de leer van het gewekte vertrouwen als volgt omschreven (Limperg, 1933, p.173): "de accountant is verplicht om zijn arbeid zoo te verrichten, dat hij de verwachtingen, welke hij bij den verstandige leek opwekt, niet beschaamt; en, omgekeerd, de accountant mag geen grootere verwachtingen opwekken dan door den verrichten arbeid gerechtvaardigd wordt."

Het wettelijke accountantsexamen 1.0: 1962-1993

De derde periode die ik onderscheid begint in 1962 met het definitief worden van de WRA en eindigt in 1993 toen in de WRA wezenlijke wijzigingen zijn doorgevoerd.

De totstandkoming van de WRA in 1962 en de volledige inwerkingtreding van die wet vijf later, betekende dat het accountantsberoep in Nederland wettelijk werd geregeld. Daarmee ging een sinds de oprichting van het NIVa gekoesterde wens in vervulling. Het NIVa, de VAGA en nog twee andere accountantsberoepsorganisaties – de Nederlandse Unie van Accountants en de Nederlandse Broederschap van Accountants – gingen op in het NIVRA, een nieuwe publiekrechtelijke beroepsorganisatie. Vanaf de inwerkingtreding van de WRA hadden alleen leden van het NIVRA, dat wil zeggen registeraccountants (RA's) de bevoegdheid om wettelijke controles van jaarrekeningen te verrichten.¹⁸ In 1967 waren dat er in totaal 2.360.¹⁹

De WRA luidde ook een nieuwe periode in voor wat betreft de Nederlandse accountantsopleiding. Het NIVRA had namelijk tot taak 'het verzorgen van een opleiding tot registeraccountant' ten behoeve van het wettelijke accountantsexamen. Om het NIVRA de mogelijkheid te bieden om de verzorging geheel of gedeeltelijk aan derden toe te vertrouwen, werd de WRA in 1987 op dit punt gewijzigd en luidde de taak 'het verzorgen of doen verzorgen van een opleiding tot registeraccountant'. Daarmee werd feitelijk een benchmark gecreëerd waaraan de universitaire accountantsopleidingen tegemoet moesten komen.

Op grond van de WRA werd een algemene maatregel van bestuur uitgevaardigd waarin onder meer de inhoud en inrichting van het accountantsexamen en het toezicht daarop werden geregeld. Kader 2 bevat – ter illustratie – de indeling van het accountantsexamen zoals opgenomen in het Examenbesluit registeraccountants d.d. 24 januari 1974.

¹⁸ Op de vaak overloze en weinig vruchtbare discussie die in het verleden en ook nu weer wordt gevoerd over de vraag of de RA-titel (primair) zou moeten/kunnen worden gezien als een lidmaatschapstitel, bevoegdheidstitel, beroepstitel en/of opleidingstitel ga ik niet in. De Kwartiermakers toekomst accountancysector (KTA) hebben in hun in november 2023 gepubliceerde slotrapport die discussie opnieuw opgerakeld, althans een voedingsbodem daartoe gegeven (KTA, 2023; EE, 2023).

¹⁹ Ledenaantallen NBA ([accountant.nl](https://www.accountant.nl)). (16 oktober 2023).

Kader 2: Indeling accountantsexamen volgens Examenbesluit registeraccountants d.d. 24 januari 1974**Artikel 2**

Het examen is gesplitst in vier gedeelten:

- a. het propedeutisch gedeelte;
- b. het algemeen gedeelte;
- c. het keuze-gedeelte;
- d. het laatste gedeelte.

Artikel 3

Het propedeutisch gedeelte van het examen omvat een tentamen in elk der volgende vakken:

1. recht;
2. algemene economie;
3. wiskunde;
4. boekhouden/statistiek;
5. bedrijfseconomie I.

Artikel 4

Het algemeen gedeelte van het examen omvat een tentamen in elk der volgende vakken:

1. bedrijfseconomie II;
2. belastingrecht;
3. algemene organisatie;
4. administratieve organisatie, inclusief bedrijfsinformatica.

Artikel 5

1. Het keuze-gedeelte van het examen betreft, ter keuze van de kandidaat, een tentamen in één der volgende vakken:

- bedrijfseconomie;
- algemene organisatie;
- administratieve organisatie, inclusief bedrijfsinformatica;
- wiskundige methoden t.b.v. de beslissingsvoorbereiding;
- belastingrecht.

2. Het examenbureau is bevoegd onder goedkeuring van het curatorium aan de in het eerste lid gegeven opsomming van vakken andere vakken toe te voegen.

Artikel 6

Het laatste gedeelte van het examen omvat het vak leer van de accountantscontrole.

Het examenbureau dat los van het NIVRA stond, was verantwoordelijk voor de vaststelling van de exameneisen en de inrichting en uitvoering van het wettelijke accountantsexamen. De leden van het examenbureau werden benoemd door de verantwoordelijke minister. Het examenbureau stond

onder toezicht van een door de verantwoordelijke minister aangesteld curatorium.²⁰ Hierdoor werden het geven van onderwijs en het afnemen van examens ontkoppeld. Overigens werd in 1980 de onderwijsorganisatie binnen het NIVRA verzelfstandigd; het NIVRA mandateerde zijn onderwijstaken aan het in het leven geroepen Algemeen Bestuur Onderwijs NIVRA (ABON).

Bij de totstandkoming van de WRA bleek er ook behoefte te bestaan aan een regeling voor het grote aantal accountants dat niet als RA kon worden ingeschreven. Voor deze groep kwam in 1972 de Wet op de Accountants-Administratieconsulenten (WAA) tot stand. De desbetreffende accountants konden zich als accountant-administratieconsulent (AA) laten inschrijven bij de Nederlandse Orde van Accountants-Administratieconsulenten (NOvAA). AA's waren echter niet bevoegd om wettelijke jaarrekeningcontroles uit te voeren.

INTERMEZZO: "ES HÄTTE AUCH ANDERS KOMMEN KÖNNEN."

In december 2022 waren Irene, Floris en ik tussen kerst en de jaarwisseling in Berlijn waar we logeerden in Hotel Adlon vlak bij de Brandenburger Tor. Bij een wandeling over Unter den Linden, de straat waaraan het hotel ligt, zagen we aan gebouwen borden hangen met ieder een jaartal dat bepalend is geweest voor de loop van de Duitse geschiedenis met daarnaast een ander bord met de tekst: "Es hätte auch anders kommen können." Zo ook het jaar 1961. Dat is het jaar waarin de Berlijnse Muur is gebouwd, maar ook het jaar waarin ik ben geboren.

Als die muur er nooit was geweest dan had de Duitse geschiedenis en zelfs de wereldgeschiedenis er heel anders uitgezien. Dat ik hier nu voor u sta is natuurlijk ook het resultaat van een aaneenschakeling van omstandigheden, gebeurtenissen, toevalligheden, beslissingen van

²⁰ De verantwoordelijke minister voor de benoeming van de leden van zowel het examenbureau als het curatorium was aanvankelijk de minister van Onderwijs (Kunsten) en Wetenschappen en later de minister van Economische Zaken.

anderen en besluiten van mijzelf. Afgezien van de conceptie ergens in de nazomer van 1960, is het besluit dat ik in 1988 heb genomen om in dienst te treden bij de Vrije Universiteit Amsterdam om daar mijn proefschrift te schrijven – voor mijn gevoel – cruciaal geweest voor het verdere verloop van mijn leven. Dat was voor mij – wat in de dramaturgie heet – het motorisch moment. Ik heb daardoor Irene leren kennen, zij propedeusestudent en ik docent aan de economische faculteit, zij uiteindelijk afgestudeerd jurist en ik gepromoveerd econoom, verliefd, verloofd, getrouwd, samenwonen, huis gekocht en weer verkocht, ander huis gekocht, samen de wereld bereisd en natuurlijk moeder en vader geworden van Floris. Dit alles was hoogstwaarschijnlijk niet gebeurd als ik in 1988 iets anders had besloten.

Trouwens wat die Berlijnse Muur betreft, die hebben Irene en ik – samen met een paar vrienden van ons – kort na de val in 1989 nog bewerkt met hamer en beitel. Ook toen was het dat we tussen kerst en de jaarwisseling in Berlijn waren. In een impuls hadden we besloten naar Berlijn te rijden, omdat we deelgenoot wilden zijn van wat voelde als een ommekeer in de wereldgeschiedenis. We stonden aan het begin van een nieuw decennium – de jaren negentig – dat inderdaad een periode van euforie, voorspoed, geluk en geloof in een veelbelovende toekomst zou worden. Het was ons gouden decennium...

Het wettelijke accountantsexamen 2.0: 1993-2006

De vierde periode die ik onderscheid loopt van 1993 tot 2006. In 1993 zijn in de WRA wijzigingen doorgevoerd met wezenlijke gevolgen voor de opzet van de opleiding tot registeraccountant. Daarnaast hebben andere gebeurtenissen destijds grote invloed gehad op de accountantsopleiding in Nederland.

Hierna zal ik de volgende zaken en hun uitwerking op de accountantsopleiding nader belichten:

- de verwerking van twee Europese richtlijnen in de Nederlandse wetgeving;
- het buiten het academisch statuut plaatsen van postdoctorale opleidingen;
- het onderbrengen van de NIVRA-opleiding bij Universiteit Nijenrode;
- het geven van meer vrijheid aan de RA-opleidingen voor wat betreft de schriftelijke (eind)examinering van de hoofdvakken Leer van de Accountantscontrole en Administratieve Organisatie/Bestuurlijke Informatieverzorging.²¹

In 1993 werden de WRA en de WAA in overeenstemming gebracht met een tweetal Europese richtlijnen.²² Dit leidde onder meer tot de volgende wijzigingen:

- behalve RA's mochten – onder bepaalde voorwaarden – ook AA's wettelijke jaarrekeningcontroles verrichten; en
- naast de theoretische opleiding kwam er een verplichte praktijkstage van drie jaar.

Voordat de WRA en de WAA werden gewijzigd, is nog gepoogd om de accountantswetgeving in Nederland te stroomlijnen en de WRA en WAA te vervangen door één nieuwe accountantswet en alleen dat te regelen wat van doen had met de wettelijke jaarrekeningcontrole.²³ Zowel het NIVRA als de NOvAA waren hier – om tegengestelde (opleidingsgerelateerde) redenen – tegen. Het NIVRA was tegen, omdat qua opleidingseisen zou worden aangesloten bij die van de Europese richtlijn en die waren lager dan de eisen

²¹ Het *Maandblad voor Accountancy en Bedrijfsconomie* heeft in oktober 1994 een themanummer, getiteld *Accountantsopleiding in beweging*, uitgebracht. Hierin zijn reacties opgenomen van de universitaire RA-opleidingen op met name de gewijzigde accountantswetgeving, dat wil zeggen artikelen geschreven door: Gortemaker & Maat (1994), Erasmus Universiteit Rotterdam; Jansman & Wezeman (1994), Rijksuniversiteit Groningen; Vaassen & Dassen (1994), Rijksuniversiteit Limburg (thans: Universiteit Maastricht); Waardenburg & Van Zutphen (1994), Vrije Universiteit Amsterdam; Wallage & Hoogendoorn (1994), Universiteit van Amsterdam; en Wouters (1994), Katholieke Universiteit Brabant (thans: Tilburg University). Daarnaast bevat dit themanummer bijdragen van onder meer Karremans (1994) en Van Nellen (1994) over de samenwerking NIVRA-Universiteit Nijenrode en Majoor en Meuwissen (1994) over de Nederlandse accountantsopleiding in internationaal perspectief.

²² Het gaat om de volgende richtlijnen: Achtste Richtlijn 84/253/EEG van de Raad van 10 april 1984 op de grondslag van artikel 54, lid 3, sub g), van het Verdrag inzake de toelating van personen, belast met de wettelijke controle van boekhoudbescheiden; en

Richtlijn 89/48/EEG van de Raad van 21 december 1988 betreffende een algemeen stelsel van erkenning van hogere onderwijsdiploma's waarmee beroepsopleidingen van ten minste drie jaar worden afgesloten.

²³ Zie Rapport-Geelhood verschenen, *De Accountant*, mei 1990, pp. 496-497. Prof. mr. L.A. Geelhood was de voorzitter van de Commissie Advisering Stroomlijning Accountantswetgeving, in oktober 1988 ingesteld door de staatssecretaris van Economische Zaken.

die het NIVRA aan de accountantsopleiding stelde. De NOvAA vreesde juist voor te zware opleidingseisen.²⁴

In het navolgende zal ik mij uitsluitend richten op de RA-opleiding.

De komst van de verplichte praktijkstage betekende een majeure wijziging van de opzet van het wettelijke accountantsexamen, dat voortaan zou gaan bestaan uit een theoretisch gedeelte en een praktijkgedeelte. In kader 3 heb ik de belangrijkste artikelen uit het Examenbesluit registeraccountants 1994 opgenomen die gaan over de inhoud van het theoretische gedeelte en het praktijkgedeelte van het accountantsexamen.

Kader 3: Inhoud theoretische gedeelte en praktijkgedeelte accountantsexamen zoals vastgelegd in Examenbesluit registeraccountants 1994

Artikel 4

1. Het theoretische gedeelte van het examen bestaat uit één of meer tentamens in de volgende vakken:

- a. algemene economie;
- b. bedrijfseconomie;
- c. recht;
- d. wiskunde;
- e. statistiek,
- f. boekhouden;
- g. algemene organisatie;
- h. belastingrecht;
- i. externe verslaggeving;
- j. administratieve organisatie en
- k. leer van de accountantscontrole.

2. Het theoretische gedeelte van het examen omvat voorts een afstudeeropdracht over een onderwerp op het terrein van een van de in het eerste lid, onder b, i, j of k, genoemde vakken.

Artikel 9

1. Bij het praktijkgedeelte van het examen toetst het examenbureau de vaardigheid in de praktijk in de in artikel 4, eerste lid, genoemde vakken en in het bijzonder in de vakken externe verslaggeving, administratieve organisatie en leer van de accountantscontrole.

2. De werkzaamheden aan de hand waarvan de in het eerste lid bedoelde vaardigheid wordt getoetst betreffen in ieder geval:

²⁴ Overigens is in 1998 in het kader van een aanstaande evaluatie van de accountantswetgeving opnieuw getracht om tot één accountantswet te komen, maar ook die poging mislukte. Het fusievoorstel van NIVRA en NOvAA strandde (nipt) in de ledenvergadering van het NIVRA. Oorzaak waren verschillen van inzicht over het vereiste kwaliteitsniveau waarop accountants hun werkzaamheden moeten verrichten en – wederom – het toekomstige opleidingsniveau van accountants. Zie Bijeenkomst ledenvergadering 1998, *De Accountant*, februari 1999, pp. 375-377.

- controleplanning;
- vastlegging en beoordeling van administratieve organisatie en interne controlesystemen en daarmee samenhangende automatiseringssystemen;
- opstellen van een gedetailleerd controleprogramma;
- toepassen van verschillende controletechnieken;
- beoordelen van jaarrekeningen;
- opstellen van accountantsrapporten en accountantsverklaringen.

De verplichte driejarige praktijkstage betekende dat studenten die de eerste fase van de NIVRA-opleiding of een op de accountancy toegespitste doctoraalstudie hadden afgerond, toelaatbaar waren tot het eerste jaar van de praktijkstage. Door de toelatingseis zo te stellen werd gehoor gegeven aan de wens van het bereiken van synergie tussen de hoofdvakken van de theoretische accountantsopleiding – Leer van de Accountantscontrole, Administratieve Organisatie en Externe Verslaggeving – en de praktijkbeoefening waarin die vakken idealiter nadrukkelijk en veelvuldig aan de orde zouden moeten komen.

Naast de toelatingseis tot de praktijkstage op zich werd een additionele drempel ingebouwd voor toelating tot het derde jaar van de praktijkstage, namelijk de volledige afronding van het theoretische gedeelte van de accountantsopleiding. De redenering van de wetgever daarbij was dat de theorie pas in praktijk kan worden gebracht zodra die theorie volledig wordt beheerst.²⁵

Het in overeenstemming brengen van de WRA met de nieuwe Europese wetgeving werd aangegrepen om nog iets anders te regelen. In die tijd waren de postdoctorale accountantsopleidingen – net als andere postdoctorale opleidingen – namelijk buiten het door de onderwijsminister uitgevaardigde academisch statuut geplaatst. Ze verloren daarmee hun wettelijke status. Dit was een bezuinigingsoperatie, omdat die opleidingen dan niet meer hoefden te worden bekostigd door de overheid. Daarnaast echter betekende het verlies van de wettelijke status dat het overheidstoezicht op de postdoctorale accountantsopleidingen kwam te vervallen.

In plaats daarvan is toen in de WRA een erkenningsregeling opgenomen die inhield dat het examenbureau van het NIVRA werd belast met het afgeven

²⁵ Zie onder meer Moleveld (1994) over de accountantsopleiding in het kader van de nieuwe accountantswetgeving.

aan de zes universiteiten met een postdoctorale accountantsopleiding van een verklaring van gelijkwaardigheid van het door die universiteiten afgenomen theoretische gedeelte van het wettelijke accountantsexamen. Hiermee kreeg de NIVRA-opleiding als de benchmark voor de door de universiteiten verzorgde (theoretische) opleidingen tot registeraccountant een wettelijke verankering.

Het buiten het academisch statuut plaatsen van de postdoctorale accountantsopleidingen bracht ook nog een andere implicatie met zich, namelijk dat studenten zonder doctoraalbul tot die opleidingen konden worden toegelaten. In het kader van de nagestreefde academische vorming van (toekomstige) registeraccountants was dit echter onwenselijk. In 2004 is daar om die reden een stokje voor gestoken in de vorm van een convenant tussen de universitaire accountantsopleidingen, waarin ze afspraken dat iedere RA-student een Master of Science-kwalificatie (MSc-titel) moest behalen. De NIVRA-opleiding was toen al ondergebracht bij de Universiteit Nijenrode (zie hierna) en daarmee ook een universitaire accountantsopleiding geworden. Kader 4 bevat de tekst van het convenant.²⁶

Kader 4: Convenant tussen universiteiten met een accountantsopleiding inzake MSc-kwalificatie

CONSIDERANS betreffende een te sluiten overeenkomst tussen de zeven universitaire accountantsopleidingen

Sinds de NIVRA-opleiding is ondergebracht bij Universiteit Nyenrode zijn alle RA-opleidingen universitair ingebed. Dit betekent echter niet dat eenieder die de RA-opleiding voltooit in het bezit komt van een universitaire graad (nu drs.-titel binnenkort MSc.-titel). Hbo-studenten worden immers ook in de gelegenheid gesteld in te stromen in de universitaire accountantsopleidingen zonder dat zij voldoen aan de eisen van een doctoraalexamen.

De universitaire accountantsopleidingen en het NIVRA hebben in het verleden maar ook recent uitgesproken dat zij nadrukkelijk van mening zijn dat alle RA's op het moment dat zij afstuderen in het bezit zouden moeten zijn van een academische titel op het niveau van een academische masteropleiding.

Het hoge niveau van de huidige beroepsuitoefening alsmede de omvangrijke en complexe inhoud van kennis en kunde ter zake maakt het in de ogen van het NIVRA en

²⁶ Het convenant is in PWA-verband tot stand gekomen. PWA staat voor Permanente Werkgroep Accountancy. Hierin zijn de zeven universiteiten met een accountantsopleiding vertegenwoordigd.

de universitaire accountantsopleidingen noodzakelijk dat de afgestudeerde RA in het bezit is van een MSc.-graad.

Om op termijn aan deze wens te voldoen verplichten de universitaire accountantsopleidingen zich niet langer opleidingen te zullen aanbieden louter en alleen gericht op het wegwerken van de deficiënties ten behoeve van het accountantsexamen, maar dat zij van degenen, aan wie zij het accountantsdiploma uitreiken, verlangen dat die in het bezit zijn van een MSc.-graad.

OVEREENKOMST

Bovenstaande in aanmerking nemende komen de zeven universitaire accountantsopleidingen te weten die van de:

- Stichting NIVRA-Nyenrode
- Erasmus Universiteit Rotterdam
- Universiteit van Amsterdam
- Vrij Universiteit Amsterdam
- Universiteit van Tilburg
- Rijksuniversiteit Groningen
- Universiteit Maastricht

het navolgende overeen:

Studenten die per het studiejaar 2005-2006 instromen in een der zeven universitaire accountantsopleidingen zullen slechts in het bezit worden gesteld van het accountantsdiploma (theoretisch deel) als zij hebben voldaan aan de eisen van een MSc.-graduering. Studenten die vóór 1 september 2005 in een van de universitaire accountantsopleidingen instromen zijn tot 1 september 2010 vrijgesteld van de MSc.-eis.

w.g.

vertegenwoordigers universitaire accountantsopleidingen
november 2004-januari 2005

Door het NIVRA werd in 1993 op opleidingsgebied nog een andere belangrijke ontwikkeling in gang gezet, namelijk de overgang van het ‘verzorgen of doen verzorgen’ naar het uitsluitend ‘doen verzorgen’ van de (theoretische) accountantsopleiding. In dat jaar vonden namelijk de eerste gesprekken plaats tussen het NIVRA en de Universiteit Nijenrode over de mogelijkheid om de NIVRA-opleiding onder te brengen bij de Universiteit Nijenrode.²⁷ Afgestudeerden zouden dan naast het accountantsdiploma

²⁷ Kort daarvoor had het NIVRA kortstondig samengewerkt met de Universiteit van Amsterdam. NIVRA-studenten hadden de mogelijkheid om in een nominaal acht jaar durende parttime studie zowel het NIVRA-accountantsdiploma als een doctoraalbui van de Universiteit van Amsterdam te behalen. Deze samenwerking was echter geen succes; de studie bleek zwaarder dan gedacht en de resultaten vielen tegen. Al na twee jaar werd de instroom gestopt en de opleiding afgebouwd.

uitgereikt door het examenbureau van het NIVRA een doctoraalbul krijgen van de Universiteit Nijenrode. Het was een ‘win-win’; de NIVRA-opleiding kreeg daarmee de gewenste status van een academische opleiding en de Universiteit Nijenrode die toentertijd noodlijdend was doordat de bekostiging van rijkswege was beëindigd, kreeg er in een keer ongeveer 6.000 betalende NIVRA-studenten bij.

De nieuwe NIVRA-Nijenrode-opleiding ging in september 1994 van start – dit jaar dus precies 30 jaar geleden – en in 2001 werd het samenwerkingsverband verzelfstandigd in de Stichting NIVRA-Nyenrode.²⁸ De accountantsopleiding werd verwetenschappelijkt onder meer door toevoeging van een doctoraalscriptie. Het NIVRA had hiermee zijn accountantsopleiding uitbesteed (‘doen verzorgen’ in plaats van ‘verzorgen’), maar ook in de nieuwe setting bleef het examenbureau van het NIVRA (vooralsnog) verantwoordelijk voor de invulling en de afname van het accountantsexamen.

Zoals eerder besproken, stelden de NIVRA/NIVRA-opleiding en de universitaire accountantsopleidingen sinds begin jaren vijftig gezamenlijk landelijke examenvraagstukken op voor de hoofdvakken Controleleer/Leer van de Accountantscontrole en Inrichtingsleer/Administratieve Organisatie/Bestuurlijke Informatieverzorging.²⁹ Hier kwam verandering in toen het examenbureau van het NIVRA en de universiteiten met een accountantsopleiding overeenkwamen om de RA-opleidingen meer vrijheid ten aanzien van de examinering van die hoofdvakken te gunnen. Daardoor ontstond er in de toetsing ruimte voor onderwerpen waarmee een RA-opleiding zich wilde profileren. Dit heeft ertoe geleid dat de RA-opleidingen sinds medio jaren negentig ‘in eigen beheer’ instellingstoetsen afnemen.

Desalniettemin stellen de RA-opleidingen voor het vak dat tegenwoordig Financial Auditing heet (opvolger van het vak Leer van de Accountantscontrole) naast de eigen instellingstoetsen nog steeds gezamenlijk een – zij het minder omvangrijk – afrondend landelijk schriftelijk examen op. Uitgangspunt bij dit examen is ook de integratie van de leerstof te bevorderen door daaraan elementen uit de andere twee hoofdvakken Bestuurlijke Informatieverzorging en Externe Verslaggeving toe te voegen.

²⁸ Zie Karreman (1994) over het begin van de samenwerking tussen NIVRA en Universiteit Nijenrode en Moleveld (2000) over de architectuur, fundamenten en bouwstenen van het Nyenrode doctoraal Accountancy.

²⁹ In dat kader zij overigens vermeld dat nog is gepoogd om ook het vak Externe Verslaggeving, dat zich in de loop der jaren als derde hoofdvak had ontwikkeld, landelijk te examineren. Dat is echter nooit van de grond gekomen.

Hoewel het vak Bestuurlijke Informatieverzorging (tegenwoordig ook Internal Control & Accounting Information Systems ofwel ICAIS genoemd) geheel op instellingsniveau getoetst zou gaan worden, gingen de RA-opleidingen – met uitzondering van die van Nijenrode – vanaf het moment van de verkregen vrijheid toch ook bij dit hoofdvak naast instellingstoetsen een gemeenschappelijk schriftelijk examen afnemen. De RA-opleiding van Nijenrode echter wilde bij de inrichting en de toetsing van het vak Bestuurlijke Informatieverzorging zoveel mogelijk van die vrijheid gebruikmaken.³⁰

INTERMEZZO: HOREN MET JE OGEN EN ZIEN MET JE OREN

Ik ben fervent liefhebber van opera en ballet. Gelukkig is het een passie die ik deel met Irene. Niet iedereen staat namelijk open voor opera en ballet. Voor hen heb ik een tip.

Bij opera en ballet gaat het niet alleen om wat je hoort en wat je ziet, maar vooral ook om wat je voelt. Je hoeft bij wijze van spreken niet precies te weten waar het verhaal over gaat. In plaats daarvan moet je bespeuren wat er zich op het toneel afspeelt.

Hoe je dat doet?

Door het 'multidisciplinair' inzetten van twee van je zintuigen, dat wil zeggen door te luisteren met je ogen en te kijken met je oren. Hierdoor hoor je en zie je zowel met je ogen als met je oren. Op de keper beschouwd, gaat het om de interpretatie van lichaamstaal, zoals mimiek, houding, gebaren, toon van de stem.

Hieronder heb ik om te oefenen een aantal stukken opgenomen uit – over het algemeen – welbekende opera's. Ze zijn zo te vinden op YouTube.

³⁰ Vermeldenswaard in dit kader is de opmerking in een rapport van CEA over de implementatie van de eindtermen op het gebied van informatietechnologie (IT) door de RA-opleidingen dat "de RA-opleiding die niet participeert in het landelijk tentamen ICAIS" (Nyenrode dus) beter in staat is actuele IT-onderwerpen te tentamineren en dat ook doet (CEA, 2021b, p. 6).

- "Vissi d'arte, vissi d'amore" uit *Tosca* van Giacomo Puccini
- "Un di, all'azzurro spazio" uit *Andrea Chénier* van Umberto Giordano
- "Casta diva" uit *Norma* van Vincenzo Bellini
- "Hab' mir's gelobt, ihn lieb zu haben in der richtigen Weis" uit *Der Rosenkavalier* van Richard Strauss
- "Printemps qui commence" uit *Samson et Dalila* van Camille Saint-Saëns
- "Vesti la giubba" uit *Pagliacci* van Ruggero Leoncavallo
- "Regina coeli laetare" uit *Cavalleria rusticana* van Pietro Mascagni
- "Va, pensiero" uit *Nabucco* van Giuseppe Verdi

Om toch een link te leggen met het onderwerp van mijn emeritaatsrede: het luisteren met je ogen en het kijken met je oren zijn vaardigheden waarover een (controlerend) accountant eigenlijk ook zou moeten beschikken. Dit past heel goed bij de professioneel-kritische houding die beoefenaren van het accountantsberoep worden geacht aan de dag te leggen. Hoewel je bij het interpreteren van lichaamstaal ook wel enige voorzichtigheid moet betrachten, is een stukje intuïtie of *Fingerspitzengefühl* in de beroepsuitoefening nooit weg.

De universitaire accountantsopleiding: 2006-2013

De vijfde periode die ik onderscheid begint op 1 januari 2006 met de inwerkingtreding van de Wet toezicht accountantsorganisaties (Wta) en loopt tot 1 januari 2013 met de inwerkingtreding van de Wet op het accountantsberoep (Wab).

De inwerkingtreding van de Wta was een gebeurtenis van eminent belang voor het Nederlandse accountantsberoep. De aanleiding voor de totstandkoming van de Wta waren met name de zogenaamde boekhoudschandalen bij ondernemingen en andere organisaties die in de jaren daarvoor aan het licht waren gekomen en de (vermeende) rol die accountants daarbij hadden gespeeld.

De Wta heeft er onder meer toe geleid dat er *accountantsorganisaties* zijn die voor het uitvoeren van wettelijke controles een vergunning van de Autoriteit Financiële Markten (AFM) nodig hebben en dat de accountants die controleverklaringen afgeven door een (vergunninghoudende) accountantsorganisatie bij de AFM moeten zijn aangemeld als *externe accountant*. De AFM houdt toezicht op de naleving door accountantsorganisaties van de eisen die worden gesteld aan de (interne) kwaliteitsbeheersingssystemen en de uitvoering van wettelijke controles.

De komst van de Wta en daarmee gepaard gaande wijzigingen in de WRA betekende ook een fundamentele verandering voor de Nederlandse accountantsopleiding. De (theoretische) opleiding tot registeraccountant werd namelijk volledig losgemaakt van het NIVRA. Zodoende kwam er een einde aan 111 jaar betrokkenheid van de beroepsorganisatie bij de (theoretische) accountantsopleiding. Het wettelijke accountantsexamen, inclusief het examenbureau, ging ter ziele. Ook van het ‘*doen verzorgen*’ van de accountantsopleiding door het NIVRA was dus sprake meer.

Nyenrode kreeg een accountantsopleiding met dezelfde status als de andere universitaire accountantsopleidingen met dit verschil dat de gehele opleiding – en niet alleen het postdoctorale deel – op deeltijdbasis wordt aangeboden. Daarnaast bleef het van oudsher decentrale karakter van de NIVRA-opleiding behouden, dat wil zeggen dat (een groot deel van) de colleges op diverse plaatsen in het land kunnen worden gevolgd. Hoewel het NIVRA geen enkele zeggenschap meer had over de inhoud van de opleiding is de naam NIVRA nog tot 2009 aan de opleiding verbonden gebleven: NIVRA-Nyenrode School of Accountancy & Controlling.

Eigenlijk gebeurde met het onderbrengen van de NIVRA-opleiding op Nyenrode waar Polak, Dijker en de VAGA in de jaren twintig van de vorige eeuw – dus zo’n honderd jaar geleden – al voor pleitten, namelijk dat (een deel van) het accountantsonderwijs uitsluitend aan universiteiten moest worden gegeven.

Sinds 2006 is er een Commissie Eindtermen Accountantsopleiding (CEA) die in de plaats is gekomen van het examenbureau van het NIVRA en – overigens ook – het examenbureau van de NOvAA. De CEA is een zelfstandig bestuursorgaan en bestaat uit zeven, door de minister van Financiën benoemde leden: drie RA’s, drie AA’s en een voorzitter, niet zijnde een RA

of AA. De CEA is belast met het vaststellen van de eindtermen voor de RA-opleiding en de AA-opleiding, het aanwijzen van (theoretische) accountantsopleidingen, het toezicht op de aangewezen (theoretische) accountantsopleidingen en het toezicht op de praktijkopleidingen.

Bij het opstellen van de eindtermen heeft CEA – uiteraard – rekening gehouden met de in Europese wetgeving (i.c. Achtste Richtlijn 84/253/EEG) geformuleerde opleidingseisen en met de onder de vlag van de International Federation of Accountants (IFAC) uitgevaardigde International Education Standards (IESs). De CEA heeft er toentertijd voor gekozen om één set eindtermen op te stellen voor zowel de RA- als de AA-opleiding, omdat beide opleiden tot dezelfde bevoegdheid, namelijk de wettelijke controle van jaarrekeningen.³¹ De eindtermen zijn dan ook primair gericht op de eisen die worden gesteld aan de wettelijke controle van jaarrekeningen en zien op de – wat wordt genoemd – beginnende beroepsbeoefenaar. Dat neemt niet weg dat de CEA erkent dat de RA's en AA's ieder een eigen marktsegment bedienen.³² Om die reden is er in de eindtermen voor het theoretische gedeelte van de accountantsopleiding een 'vrije ruimte', zodat bij het opstellen van het opleidingscurriculum rekening kan worden gehouden met verschillen in marktsegment en beroepsprofiel.³³

Wat betreft het beroepsprofiel, is het van belang te melden dat het NIVRA de afspraken die de universiteiten met een accountantsopleiding in 2004 in de vorm van het zojuist besproken convenant hadden gemaakt ten aanzien van de MSc-eis enkele jaren later heeft bekrachtigd door die op te nemen in de Verordening op het beroepsprofiel van de registeraccountant die op 1 januari 2009 in werking trad.³⁴ De CEA heeft voor de RA-opleiding dan ook expliciet een MSc-eis opgenomen in de eindtermen.

In de eindtermen voor het theoretische gedeelte van de accountantsopleiding onderscheidt de CEA kernvakgebieden, aan de kernvakgebieden gerelateerde bedrijfs-economische/accountancy vakgebieden en overige ondersteunende

³¹ Zie CEA (2007) en CEA (2010).

³² Dat de marktsegmenten die RA's en AA's bedienen nogal afwijkend kunnen zijn, komt naar voren in een inventarisatie van het NIVRA die laat zien dat aan het eind van de vorige eeuw circa 98% van de accountantsverklaringen is ondertekend door een RA (NIVRA, 2001, p.4). Uit een representatief onderzoek naar de kwaliteit van de gedeponeerde jaarstukken over het boekjaar 2015 van grote en middelgrote rechtspersonen blijkt dat 86% van de accountantsverklaringen is ondertekend door een RA en 3% door een AA; bij 11% is onduidelijk of degene die de accountantsverklaring heeft afgegeven RA of AA is (Vergoossen & Meershoek, 2018, p. 103).

³³ Zoals eerder aangegeven, focus ik me op de RA-opleiding. De AA-opleiding komt alleen aan de orde indien en voor zover ik dat in de context van mijn emeritaatsrede nodig acht.

³⁴ Zie NIVRA (2008).

vakgebieden.³⁵ In kader 5 is het minimumaantal studiepunten per vakgebied weergegeven. Het aantal studiepunten is uitgedrukt ECTS-credits.³⁶

Kader 5: Minimumaantal studiepunten (ECTS-credits) per vakgebied

<i>In curriculum op te nemen vakgebieden</i>	<i>ECTS-credits</i>	<i>ECTS-credits</i>
Kernvakgebieden		90
Auditing & Assurance	30	
Externe Verslaggeving	30	
Bestuurlijke Informatieverzorging	30	
Aan kernvakgebieden gerelateerde vakgebieden		65
Boekhouden	16-18	
Management Accounting	16-18	
Financieel Management/Financiering	16-18	
Management en Organisatie	8-10	
Corporate Governance	3-5	
Overige ondersteunende vakgebieden		45
Recht	10-14	
Belastingrecht	12-16	
Algemene Economie	4-8	
Levensverzekeringswiskunde en Statistiek	6-10	
Totaal	200	200
Vrije ruimte universitaire accountantsopleidingen	pro memorie	
Scriptie		
Wetenschappelijke component van vakgebieden		
Verdieping op terrein van kernvakgebieden		
Verdieping vanuit beroepsprofiel		
Eigen profilering		

³⁵ Zie Eimers & Vredevoegd (2008) voor een nadere bespreking van de eindtermen voor het theoretische gedeelte van de accountantsopleiding.

³⁶ ECTS staat voor European Credit Transfer and Accumulation System en is een uitvloeisel van de Bologna-verklaring uit 1999 op basis waarvan in Europa de bachelor-masterstructuur in het hoger onderwijs is ingevoerd. Elk studiejaar kent (op voltijdbasis) een studielast van 1.680 uur of 60 ECTS-credits, hetgeen impliceert dat 1 ECTS-credit gelijk is aan een studielast van 28 uur. De universitaire bachelor- en masteropleidingen kennen doorgaans een studielast van respectievelijk 180 en 60 ECTS-credits.

De op zich logische keuze van de CEA om één set eindtermen op te stellen voor zowel de RA- als de AA-opleiding bleek een achilleshiel in zich te bergen. Uitgangspunt bij het opstellen van de eindtermen was immers de wettelijke controle van jaarrekeningen, terwijl het overgrote deel van de AA-studenten en -trainees niet of nauwelijks daarmee van doen hebben. Dat leidde met name in de praktijkopleiding van AA's tot strubbelingen en vormde een belangrijke voedingsbodem voor de herziening van het opleidingsmodel en de eindtermen waar ik zo meteen – bij de bespreking van de volgende periode – nader op zal ingaan.

INTERMEZZO: SCHRIJVERSLUST

In de afgelopen pakweg 25 jaar zijn in *Het Financieele Dagblad* in totaal 141 door mij alleen of met medeauteurs geschreven opiniestukken of vaktechnische artikelen verschenen. Dat is meer dan de gemiddelde accountancyhoogleraar, schat ik. Het grote aantal heeft alles te maken met mijn schrijverslust die wordt gevoed door de idee “verba volant, scripta manent”; er is nooit iemand geweest die me daartoe heeft aangezet. In drie van de 141 artikelen heb ik trouwens mijn mening geventileerd over de gewenste structuur of de inhoud van de accountantsopleiding (Vergoossen, 2011; Sneller & Vergoossen, 2022; Vergoossen, 2023a). Nog steeds lezenswaard, wat mij betreft.

Schrijven is een passie van mij, al sinds mijn middelbareschooltijd. Het maakt daarbij niet uit waarover ik schrijf en of het fictie of non-fictie is. Die schrijf hobby leidde ertoe dat ik in mijn studententijd – tijdens vakanties – een bijbaan als verslaggever/correspondent had bij het *Limburgs Dagblad*. Die bijbaan had ik te danken aan opiniestukken – over uiteenlopende onderwerpen – die ik indertijd naar die krant heb gestuurd en daarin zijn gepubliceerd.

Ik heb nog gegrasdruind in de kranten van toen en kwam in het *Limburgs Dagblad* van 27 september 1979 een opiniestuk van mij tegen met de kop “De oorlog mag niet worden vergeten” en de chapeau “Geschiedenislessen schieten tekort” (Vergoossen, 1979). Geen hip of

flitsend thema voor een jongen van 18; het was een bewerking van mijn eindexamenopstel waarvoor ik een hoog cijfer had gekregen. De boodschap die ik wilde overbrengen was grofweg: het vak Geschiedenis is een erg belangrijk vak, want uit een gedegen kennis van het verleden trek je lering voor de toekomst, maar scholieren zien dat niet zo omdat Geschiedenis op een saaie manier wordt gegeven.

Hier valt overigens een parallel te trekken met het thema van mijn emeritaatsrede. In de discussies over de toekomstige accountantsopleiding is het namelijk van belang om niet alleen te anticiperen op de toekomst maar ook om heel nadrukkelijk het verleden in ogenschouw te nemen. Op basis van welke feiten, overwegingen, argumenten en standpunten heeft in het verleden besluitvorming plaatsgevonden? Daarnaast is het – uiteraard – van belang dat de accountantsopleiding aantrekkelijk blijft c.q. aantrekkelijker wordt, onder meer door de diverse onderdelen en vakken separaat en in hun onderlinge samenhang op een interessante, aantrekkelijke en eigentijdse wijze aan te bieden.

Hoe het ook zij, bij het Limburgs Dagblad vonden ze mijn artikelen zo goed dat de hoofdredactie mij op een gegeven moment vroeg of ik niet voltijds bij de krant wilde komen werken. Hoewel het leven als journalist mij in die tijd wel aanspraak – veel vrijheid, dynamisch en enigszins onvoorspelbaar – ben ik niet op dat aanbod ingegaan.

Ik had dus zomaar journalist kunnen worden. Mijn leven had er dan heel anders uitgezien. Over “Es hätte auch anders kommen können” gesproken...

De opleidingsoriëntatie Assurance: 2013-heden

De zesde en laatste periode die ik onderscheid begint op 1 januari 2013. Op die datum is de Wab in werking getreden en zijn de WRA en WAA ingetrokken. Formeel regelt de Wab de fusie tussen het NIVRA en de NOvAA tot de Nederlandse Beroepsorganisatie van Accountants (NBA). Dit

betekent dat RA's en AA's sindsdien in een accountantsregister zijn opgenomen met dien verstande dat – na een overgangperiode van vijf jaar – uitsluitend RA's nog bevoegd zijn om de jaarrekening van organisaties van openbaar belang (OOB's) te controleren.

Nieuw is ook dat de ledengroepen die binnen de NBA – en eerder binnen het NIVRA – worden onderscheiden in de Wab een wettelijke basis hebben gekregen. Het gaat om de volgende ledengroepen:

- openbaar accountants;
- intern en overheidsaccountants; en
- accountants in business.³⁷

In kader 6 is de verdeling van de RA's en AA's over de ledengroepen opgenomen per 31 december 2022.

Kader 6: Verdeling RA's en AA's over ledengroepen per 31 december 2022³⁸

<i>Ledengroep</i>	<i>RA's</i>		<i>AA's</i>		<i>Leden NBA</i>
	<i>n</i>	<i>%</i>	<i>n</i>	<i>%</i>	<i>n</i>
Openbaar accountants	5.090	31	4.246	71	9.336
Intern en overheidsaccountants	1.334	8	120	2	1.454
Accountants in business	8.549	52	1.326	22	9.875
Postactieven	1.459	9	327	5	1.786
Totaal	16.432	100	6.019	100	22.451

Kader 6 laat zien dat slechts 31% van de RA's werkzaam is als openbaar accountant en 8% als intern of overheidsaccountant en dus dat maar liefst 61% van de RA's niet werkzaam is in een accountantsfunctie.

³⁷ De ledengroepen zullen echter als officiële organen van de NBA waarschijnlijk geen lang leven beschoren zijn. Dat blijkt uit het wetsvoorstel, getiteld *Wijzigingswet accountancysector*, dat de minister van Financiën in december 2023 naar de Tweede Kamer heeft gestuurd. De achtergrond hiervan is om het de NBA mogelijk te maken een nieuwe organisatiestructuur in te stellen die erop is gericht de ledenbetrokkenheid te baseren op kennisontwikkeling, kennisdeling en vernieuwing van het accountantsberoep. Bij de (huidige) ledengroepenstructuur is de betrokkenheid van accountants bij de NBA gebaseerd op de behartiging van de belangen van afzonderlijke ledengroepen die zijn georganiseerd rond de aard van de (accountants)werkzaamheden.

Zie [Nader rapport over voorstel van Wet toekomst accountancysector](#) | Kamerstuk | [Rijksoverheid.nl](#) (publicatiedatum wetsvoorstel en memorie van toelichting: 21 december 2023).

³⁸ [Ledenaantallen NBA \(accountant.nl\)](#) (25 november 2023).

Het percentage RA's dat niet werkzaam is in een accountantsfunctie is sinds de start van het NIVRA enorm gestegen, en wel van 24% in 1967 naar 45% in 1993, 55% in 2006 en 60% in 2013.³⁹ Sedert 2013 is het percentage echter nauwelijks gestegen en lijkt de uittocht van RA's uit het accountantsberoep zich te hebben gestabiliseerd.

Overigens zij vermeld dat volgens opgaaf van de AFM begin 2023 door de (vergunninghoudende) accountantsorganisaties in totaal 1.841 externe accountants – voornamelijk RA's – bij haar waren aangemeld. Alleen externe accountants zijn verantwoordelijk voor de uitvoering van wettelijke controles en bevoegd om controleverklaringen af te geven.

Hoewel het van kracht worden van de Wab en de intrekking van de WRA en WAA geen aanpassingen in de RA- en AA-opleiding afdwongen, verschenen kort voor de inwerkingtreding van de Wab – najaar 2012 – twee rapporten met aanbevelingen over de toekomstige opzet en inhoud van de accountantsopleiding, namelijk:

- het discussierapport *Op de toekomst voorbereid* van de NBA Commissie Onderwijs Fusie (COF, 2012); en
- het rapport *Een accountantsopleiding op maat voor het maatschappelijk verkeer* van de Adviescommissie Herziening Eindtermen (AHE, 2012).

Beide commissies signaleren een duidelijke behoefte aan een betere aansluiting van het accountancyonderwijs op de beroepspraktijk, (meer) aandacht voor andere dan de traditionele competenties en de wenselijkheid van een stelsel van specialisaties.⁴⁰

De COF was ingesteld in het kader van de aanstaande fusie van het NIVRA en de NOvAA met als doel het NBA-bestuur te adviseren over vernieuwingen in het accountancyonderwijs, in het bijzonder voor wat betreft het model van zowel de RA- als AA-opleiding.

Om aan te sluiten bij de ledengroepen die binnen de NBA worden onderscheiden, adviseerde de COF om in de eindfase van de RA-opleiding een viertal afstudeerprofielen op te nemen, te weten voor openbaar accountants, intern accountants, overheidsaccountants en accountants in business met een financiële functie. Daarnaast stelde de COF voor om naast

³⁹ Het percentage uit 1967 heb ik ontleend aan Burggraaf (1978, p. 162). Zie voor de overige percentages: [Ledenaantallen NBA \(accountant.nl\)](https://www.nba-accountant.nl) (23 november 2023).

⁴⁰ Zie Majoor & Polman (2013) voor een vergelijking van de rapporten van CFO en AHE op de aspecten kennis, vaardigheden en attitude waarover accountants zouden moeten beschikken.

de bestaande titels RA en AA de accountantstitel MKB-accountant met bijbehorende nieuwe opleiding te introduceren. Die MKB-accountants zouden dan primair een adviserende rol hebben, maar zouden – met uitzondering van de (wettelijke) controle van de jaarrekening – tevens zekerheid mogen verschaffen bij financiële en niet-financiële informatie.

De AHE handelde in opdracht van de CEA en onderzocht hoe en in welke mate het nodig was de eindtermen van de theoretische accountantsopleidingen aan te passen. Hoewel de opdracht niet direct verband hield met de komst van de Wab, heeft de AHE – logischerwijs – geacteerd binnen de kaders van de aanstaande nieuwe accountantswetgeving. Haar overall-advies was om bij de inrichting van de eindtermen uit te gaan van een *common body of knowledge*, gevolgd door een op de beroepspraktijk gerichte oriëntatie aangevuld met mogelijke specialisaties. De eindtermen voor die *common body of knowledge* zouden dan moeten zien op de algemene certificerende functie die accountants mogen vervullen. Daarnaast zouden er eindtermen moeten worden geformuleerd voor een OOB-oriëntatie en een MKB-oriëntatie. De RA-opleiding zou dan bestaan uit de *common body of knowledge* en de OOB-oriëntatie en de AA-opleiding uit de *common body of knowledge* en de MKB-oriëntatie.

Om de soft skills van accountants te versterken adviseerde de AHE om een nieuw basisvak te introduceren dat de beginselen van ethiek, filosofie, sociologie en psychologie omvat. Bovendien stelde zij voor om het belang van een drietal thema's, namelijk de maatschappelijke rol van accountants, ICT en corporate governance, in de accountantsopleiding te benadrukken door die via *streams* daarin te verankeren. Die thema's zouden dan als het ware als een rode draad door de gehele accountantsopleiding lopen.

Op basis van de hiervoor besproken rapporten van COF en AHE, hebben de NBA en de CEA in 2014 een gezamenlijke nota gepubliceerd als richtsnoer voor de herziening van de eindtermen (NBA & CEA, 2014) en is een jaar later door de NBA de Verordening op de beroepsprofielen vastgesteld bestaande uit de volgende onderdelen:

- het werkterrein en de werkzaamheden van de accountant;
- de kerncompetenties van de accountant; en
- de opleiding tot accountant (NBA, 2015).

De NBA heeft zich bij het opstellen van de beroepsprofielen niet beperkt tot de (wettelijke) controlefunctie van accountants, maar is uitgegaan van de actuele beroepspraktijk die veel breder en pluriformer is.⁴¹

Uiteindelijk heeft dit alles ertoe geleid dat met name de adviezen van de AHE voor een groot deel door de CEA zijn geïncorporeerd in haar per 1 januari 2016 herziene eindtermen die vervolgens door de RA- en AA-opleidingen zijn geïmplementeerd, zij het dat de opleidingsoriëntaties een andere benaming hebben gekregen, namelijk Assurance en Accountancy-MKB. De opleidingsoriëntatie Assurance is vooral gericht op de (wettelijke) accountantscontrole en het verschaffen van assurance, terwijl de meer algemene opleidingsoriëntatie Accountancy-MKB gericht is op bedrijfsvoering en hiermee samenhangende advieswerkzaamheden. Voor de RA-opleiding met de opleidingsoriëntatie Assurance geldt dat hiervoor een (universitaire) MSc-grad moet zijn behaald.⁴²

Hoewel het opleidingsmodel de mogelijkheid biedt om zowel de opleidingsoriëntatie Assurance als de opleidingsoriëntatie Accountancy-MKB via het wetenschappelijk onderwijs (wo) of het hoger beroepsonderwijs (hbo) te doorlopen, is het momenteel zo dat de universiteiten met een accountantsopleiding uitsluitend de opleidingsoriëntatie Assurance aanbieden en hbo-instellingen met een accountantsopleiding vrijwel uitsluitend de opleidingsoriëntatie Accountancy-MKB.⁴³

Overigens heeft het onderscheid in opleidingsoriëntaties inhoudelijk niet tot hele grote veranderingen geleid in de door de universiteiten verzorgde accountantsopleidingen. De noodzaak om de accountantsopleidingen aan te passen was daarentegen bij de hogescholen een stuk groter.

Ik zal me in het navolgende uitsluitend richten op de opleidingsoriëntatie Assurance.

De minimale studiebelasting (in ECTS-credits) voor het theoretische gedeelte van de opleidingsoriëntatie Assurance is weergegeven in kader 7.

⁴¹ Zie NBA (2015).

⁴² Aanvankelijk onderscheidde de CEA nog een derde opleidingsoriëntatie, Accountancy-Finance genaamd, mede ingegeven door het voorstel van de COF om voor iedere ledengroep een separaat afstudeerprofiel te hebben. Die opleidingsoriëntatie zou dan met name bedoeld zijn voor de ledengroep accountants in business, waartoe maar liefst meer dan de helft van de RA's behoort (zie kader 6). Naar aanleiding van felle kritiek met name van de kant van de controllers(opleidingen), is de opleidingsoriëntatie in 2018 komen te vervallen (CEA, 2018; CEA, 2021a).

⁴³ Hbo A&A Hogeschool voor de Accountancy in Almere is de enige hbo-instelling die ook de opleidingsoriëntatie Assurance aanbiedt. De AA-opleiding met oriëntatie Assurance vereist eveneens een geaccrediteerde masteropleiding. Dit kan een hbo- of een wo-masterprogramma zijn.

Kader 7: Minimumaantal studiepunten (ECTS-credits) per vakgebied

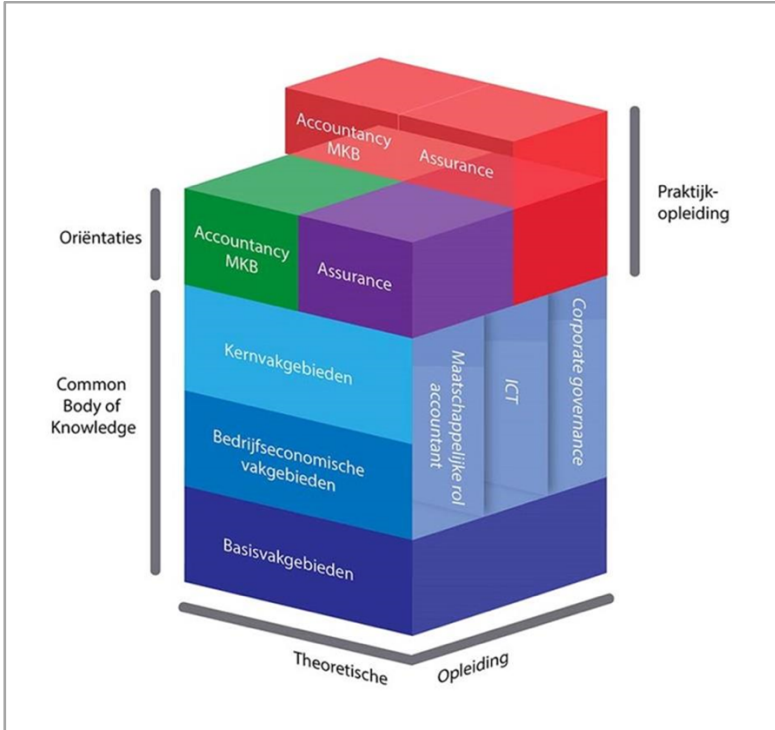
<i>Vakgebied</i>	<i>Common Body of Knowledge</i>	<i>Oriëntatie Assurance</i>	<i>Totaal</i>
Kernvakgebieden	60	30	90
Audit & Assurance	20	10	30
Financial Accounting	20	10	30
Internal Control & Accounting Information Systems	20	10	30
Bedrijfseconomische vakgebieden	46	2	48
Financiering	16	0	16
Management Accounting & Control	18	0	18
Strategie, Leiderschap en Organisatie	12	2	14
Overige vakgebieden	62	0	62
Boekhouden	12	0	12
Economie	8	0	8
Fiscaliteit	14	0	14
Gedrag, Ethiek en Besluitvorming	8	0	8
Recht	12	0	12
Statistiek	8	0	8
Totaal	168	32	200

Voor het praktijkgedeelte van de accountantsopleiding geldt een minimale urennorm van 3.000 uren. Bij de opleidingsoriëntatie Assurance moet daarvan ten minste de helft – 1.500 uren dus – worden besteed aan de eindtermen van het vakgebied Audit & Assurance. Die 1.500 uren moeten dan vervolgens voor ten minste 75% (dat is 1.125 uren) worden besteed aan jaarrekeningcontroles en voor ten minste 10% (dat is 150 uren) aan overige assurance-opdrachten.

De praktijkopleiding Assurance wordt in principe grotendeels tegelijk gevolgd met de post-initiële theoretische opleiding, maar kan eventueel ook na afronding daarvan worden gevolgd. Studenten die het theoretische gedeelte van de accountantsopleiding in deeltijd volgen, kunnen daarentegen al bij de start van de masterfase met de praktijkopleiding Assurance beginnen (NBA, 2020).

In kader 8 is het opleidingsmodel schematisch weergegeven.

Kader 8: Huidig opleidingsmodel⁴⁴

Naast het verzorgen van het theoretische gedeelte zijn de universiteiten (inmiddels) ook nauw betrokken bij het praktijkgedeelte van de RA-opleiding. Zo kunnen de accountancystudenten van Nyenrode sinds enkele jaren zelfs de complete praktijkopleiding Assurance via Nyenrode doorlopen en het geïntegreerde slotexamen op Nyenrode afleggen. Nyenrode beschikt daartoe – als enige universiteit – over een eigen stagebureau dat zorgdraagt voor de kwaliteitsbewaking en het zo efficiënt en effectief mogelijk faciliteren van de praktijkopleiding.⁴⁵ Het stagebureau en de door Nyenrode verzorgde

⁴⁴ CEA, 2021a, p. 3.

⁴⁵ Op 1 september 2023 had het Nyenrode-stagebureau 57 trainees die de volledige praktijkopleiding naast het theoretische gedeelte van de RA-opleiding volgden. De trainees die dat doen zijn met name zelfstandigen en trainees die werken bij werkgevers die geen eigen stagebureau hebben. De meeste Nyenrode-studenten doorlopen de praktijkopleiding via het stagebureau van hun werkgever. Dat neemt niet weg dat 231 van hen in het academisch jaar 2022-23 een of meer onderdelen van de praktijkopleiding bij Nyenrode hebben gedaan.

onderdelen van de praktijkopleiding Assurance – dat wil zeggen de nulmeting, intervisiegesprekken, trainingsprogramma's en het praktijkreferaat – zijn door de Raad voor de Praktijkopleidingen (RPO) van de NBA geaccrediteerd. Aan de hand van het geïntegreerd slotexamen wordt getoetst of de examenkandidaat in staat is om theoretische kennis toe te passen in concrete praktijksituaties op het niveau van een startbekwame accountant. Studenten kunnen de driejarige praktijkopleiding parallel aan hun master en post-master Accountancy volgen.⁴⁶

Het is natuurlijk heel mooi dat accountancystudenten van Nyenrode de praktijkopleiding Assurance volledig parallel kunnen volgen aan het theoretische gedeelte van de RA-opleiding, maar het parallel lopen van beide opleidingsgedeelten wil nog niet zeggen dat er dan vanzelf sprake is van een *geïntegreerde* opleiding. Op dat vlak zijn er door Nyenrode overigens wel stappen gezet door het praktijkreferaat te transformeren van een technische casusbeschrijving met probleemstelling en deelvragen naar een reflectieverslag waarin wordt gerapporteerd over de inzichten die de student opdoet door het bespreken van een beroeps- of vaktechnisch dilemma met de stagebegeleider en medestudenten.

Vermeldenswaard in het kader van het bouwen aan een betere integratie van het theoretische gedeelte en het praktijkgedeelte van de RA-opleiding is ook de nieuwe variant van de RA-opleiding aan de Vrije Universiteit Amsterdam die in september 2023 van start is gegaan. In die variant is de inrichting van de post-masterfase niet meer vakgericht maar heel nadrukkelijk themagestueerd, dat wil zeggen de inhoud van de hoofdvakken wordt gegroepeerd rondom thema's waarmee accountants in de praktijk te maken hebben (Quadackers, 2023).

Kader 9 geeft inzicht in het aantal studenten dat in de academische jaren 2013-14 tot en met 2022-23 is begonnen aan de post-initiële RA-opleiding (instroom) en het aantal studenten dat in die jaren de post-initiële RA-opleiding en daarmee het theoretische gedeelte van de accountantsopleiding succesvol heeft afgerond (uitstroom). Daarnaast bevat kader 9 het aantal personen dat in de kalenderjaren 2014 tot en met 2023 is begonnen aan de praktijkopleiding Assurance (instroom) en het aantal personen dat de

⁴⁶ Zie NBU (2023).

praktijkopleiding Assurance en daarmee de gehele accountantsopleiding succesvol heeft afgerond (uitstroom).

Kader 9: Instroom en uitstroom post-initiële RA-opleiding (1)(2) en instroom en uitstroom praktijkopleiding Assurance (3)(4)⁴⁷

<i>Academisch jaar</i>	<i>Post-initiële RA-opleiding</i>		<i>Kalenderjaar</i>	<i>Praktijkopleiding Assurance</i>	
	<i>Instroom (1)</i>	<i>Uitstroom (2)</i>		<i>Instroom (3)</i>	<i>Uitstroom (4)</i>
2013-14	779	560	2014	666	438
2014-15	643	546	2015	697	517
2015-16	974	585	2016	1001	429
2016-17	916	594	2017	771	444
2017-18	857	684	2018	601	663
2018-19	889	758	2019	691	624
2019-20	995	676	2020	718	583
2020-21	886	696	2021	670	746
2021-22	881	599	2022	652	519
2022-23	837	602	2023	625	571

De relatief grote instroom in de praktijkopleiding Assurance in kalenderjaar 2016 en de relatief grote uitstroom uit de praktijkopleiding Assurance in kalenderjaar 2021, hielden verband met de invoering per 1 januari 2016 van de herziene eindtermen en de daaraan gekoppelde overgangsregeling.

Overigens wat Nyenrode betreft, is het aantal studenten dat in het academische jaar 2022-23 in de post-initiële RA-opleiding is ingestroomd 303 (dat is ruim 36% van het totale aantal) en het aantal studenten dat in dat jaar het theoretische RA-getuigschrift in ontvangst heeft genomen 225 (dat is ruim 37% van het totale aantal).

⁴⁷ Bron: CEA en RPO.

INTERMEZZO: 29 FEBRUARI

Vandaag is het 29 februari, een schrikkel dag die maar eens in de vier jaar voorkomt. Dat leek mij een gepaste dag voor een niet-alledaagse activiteit als het houden van een emeritaatsrede. Later ben ik mij gaan afvragen wat ik op de 29-februari's in het verleden allemaal heb gedaan. Was dat ook zo bijzonder?

Hieronder een 'bloemlezing' van mijn bezigheden op de 29-februari's sinds mijn aantreden hier op Nyenrode.

29 februari 2008

Op vrijdag 29 februari 2008 was ik – als directeur van het vaktechnisch bureau van BDO – aanwezig bij de presentatie van het BDO Private Wealth Tax Fund in perscentrum Nieuwspoor in Den Haag. Het fonds, een samenwerkingsverband tussen BDO en de Tilburgse universiteit, was toen net tot stand gekomen met als doel het doen van onderzoek en het bewerkstelligen van kennisoverdracht op het gebied van fiscale aspecten aangaande privépersonen en hun vermogen. Vanuit BDO speelde het vaktechnisch bureau hierin een belangrijke rol. Actueel en politiek gevoelig waren destijds de fiscale bedrijfsopvolgingsfaciliteiten en politiek gevoelig zijn ze eigenlijk nog steeds.

29 februari 2012

Ik had krokusvakantie en was met Irene en Floris op Sal, een van de Kaapverdische eilanden. We zijn die dag voor een dagtochtje naar Fogo – een ander Kaapverdisch eiland – gevlogen. Maar voordat ik op het vliegtuig stapte, had ik een telefonisch overleg over de eindversie van een rapportage over een zogenoemde *illiquid assets back-up facility* dat ik samen met een paar BDO-collega's had opgesteld voor de Parlementaire Enquêtecommissie Financieel Stelsel die destijds onderzoek deed naar de crisismaatregelen die de Nederlandse overheid tussen september 2008 en januari 2009 nam om de acute problemen in het Nederlandse financiële stelsel te bestrijden. De

enquêtecommissie heeft indertijd onze rapportage integraal opgenomen in haar eindrapport.⁴⁸

29 februari 2016

Die dag heb ik mij voor Nyenrode gebogen over wijzigingsvoorstellen van de kerngroep Beginzelen Accountancy met betrekking tot de opzet van het vak en de te gebruiken literatuur, heb ik voor Universiteit Maastricht het hertentamen Externe Verslaggeving voor Accountants dat ingepland stond voor 29 maart definitief gemaakt en heb ik voor BDO de concepten van een groot aantal meerkeuzevragen op het gebied van de jaarverslaggeving becommentarieerd. Die meerkeuzevragen gingen onderdeel uitmaken van een interne onlinekennistoets die BDO-accountants in het kader van de verplichte permanente educatie moesten afleggen. Nog niet zolang geleden is aan het licht gekomen dat bij een aantal grote accountantsorganisaties intern op grote schaal is gesjoemeld met dit soort toetsen, bijvoorbeeld door het onderling uitwisselen van antwoorden. Regelrecht een blamage voor het accountantsberoep dat integriteit hoog in het vaandel heeft staan!

29 februari 2020

Dat was een zaterdag. Op die dag heb ik praatjes voorbereid in het kader van een buluitreiking aan afgestudeerde MSc-studenten Accountancy die enkele dagen later op Nyenrode plaatsvond. Bijzonder was dat ik ook de masterbul aan Ries Breijer mocht uitreiken. Hij was twee maanden eerder bij ons in dienst getreden als PhD-student en is nog niet zo lang geleden – op 18 december 2023 – daadwerkelijk gepromoveerd met de verdediging van zijn proefschrift, getiteld *Accountability and Responsibility: The Role of Corporate Reporting*. De buluitreiking van 4 maart 2020 bleek trouwens – als gevolg van de coronapandemie die toen voor de deur stond – voor lange tijd de laatste 'normale' buluitreiking te zijn.

⁴⁸ Zie Tweede Kamer der Staten-Generaal, vergaderjaar 2011-2012, kamerstuk 31980, Parlementaire Enquête Financieel Stelsel, nr. 61, Eindrapport, 11 april 2012, pp. 654-673.

Overigens had februari van 45 voor Christus (het begin van de juliaanse kalender) tot 8 na Christus in het Romeinse Rijk 29 dagen en in schrikkeljaren 30 dagen. Augustus (in die periode: Sextilis) had toen 30 in plaats van 31 dagen. Het verhaal gaat dat keizer Augustus een dag van februari zou hebben afgehaald en toegevoegd aan augustus, zodat de sinds 8 na Christus naar hem genoemde maand evenveel dagen zou hebben als de maand juli die is genoemd naar zijn voorganger Julius Caesar. Dit vertelsel wordt echter door historici betwist.⁴⁹ Het is maar dat u het weet...

De toekomstige accountantsopleiding: integreren en differentiëren

Dan nu de toekomst van de Nederlandse accountantsopleiding. Hoe zou die er moeten uitzien?

Voordat ik die vraag beantwoord, eerst nog een observatie. Wat ik heb geleerd van de bestudering van de bijna 130-jarige geschiedenis van de accountantsopleiding in Nederland en de ruim 35 jaar dat ik er zelf in verschillende hoedanigheden bij betrokken ben geweest, is dat sinds het prille begin steeds weer dezelfde thema's oppoppen in discussies over de accountantsopleiding.⁵⁰ Ook kan ik mij niet aan de indruk onttrekken dat er sprake is van een zekere mate van chronocentrisme, dat wil zeggen het verschijnsel dat elke generatie zichzelf steeds weer als wezenlijk en uniek draaipunt ziet tussen verleden, heden en toekomst ofwel de misvatting dat de tijd waarin we leven meer bijzonder is dan vroeger tijden.

De bekende thema's – die ik goeddeels hiervoor de revue heb laten passeren – zijn onder meer:

⁴⁹ [30 februari - Wikipedia](#) (31 december 2023)

[Juliaanse kalender - Wikipedia](#) (31 december 2023)

⁵⁰ Dit is geen nieuwe constatering; in het verleden hebben ook anderen het repeterende karakter van sommige discussies benadrukt, zoals bijvoorbeeld Schilder (1993) in zijn inaugurele rede aan de Universiteit van Amsterdam over – wat hij noemt – botsende beginselen in het accountancyonderwijs.

- het bij de tijd houden van de inhoud en inrichting van de accountantsopleiding en het inspelen op toekomstige ontwikkelingen die van belang worden geacht voor de uitoefening van het accountantsberoep;
- de academische vorming van accountants en het wetenschappelijk gehalte van de accountantsopleiding;
- de onderlinge afstemming van het theoretische gedeelte en het praktijkgedeelte van de accountantsopleiding en de manier waarop aan het praktijkgedeelte invulling wordt gegeven;
- de (te) lange nominale studieduur en de studeerbaarheid van de accountantsopleiding;
- het wel of niet onderscheiden van meerdere categorieën accountants met van elkaar afwijkende opleidingsniveaus, bekwaamheden, bevoegdheden en/of titulatuur.

Dat steeds weer dezelfde onderwerpen worden bediscussieerd, betekent overigens niet dat er geen vooruitgang is geboekt. Integendeel, zou ik willen zeggen. De accountantsopleiding is door die discussies en de acties die naar aanleiding daarvan zijn genomen in de afgelopen 130 jaar alleen maar beter geworden. Het veel gebezigde credo “vroeger was het allemaal beter”, is dan ook misplaatst en chronocentristisch van aard.

Over hoe de accountantsopleiding in Nederland in de toekomst vorm zou moeten worden gegeven, heb ik me ongeveer een jaar geleden reeds uitgelaten in *Het Financieele Dagblad* en op accountant.nl (Vergoossen, 2023a; Vergoossen, 2023b). Ik heb me daarbij uitsluitend gericht op de (universitaire) RA-opleiding. Aanleiding was het rapport *Stip aan de Horizon* van de CEA en de RPO van de NBA (NBA & CEA, 2022).

De CEA en de RPO signaleren in dat rapport dat studenten de accountantsopleiding als steeds minder studeerbaar en aantrekkelijk ervaren met als gevolg een verminderde instroom en het vroegtijdig stoppen met de accountantsopleiding.⁵¹ Als belangrijke oorzaken worden genoemd het overladen raken van het opleidingscurriculum door het telkens weer toevoegen van onderwerpen aan de accountantsopleiding en het

⁵¹ Ook in het buitenland is er discussie over de opleidingseisen voor accountants. Zo maakt Foley (2023) melding van het feit dat in een tweetal staten van de Verenigde Staten (Minnesota en South Carolina) wordt gepleit voor het verkorten van de accountantsopleiding, omdat door de hoge opleidingseisen steeds minder studenten het accountantsexamen afleggen en accountantskantoren niet meer genoeg personeel kunnen aantrekken. Het American Institute of Certified Public Accountants (AICPA) – de Amerikaanse accountantsberoepsorganisatie – is daar overigens fel op tegen.

onvoldoende op elkaar aansluiten van het theoretische gedeelte en het praktijkgedeelte van de accountantsopleiding. De CEA en de RPO noemen onder meer de volgende kenmerken die een toekomstbestendige accountantsopleiding zou moeten hebben:

- de accountantsopleiding faciliteert een brede(re) en meer diverse instroom en omvat een geïntegreerde beroepsopleiding, gevolgd door na-ervaringsonderwijs;
- in het opleidingscurriculum is ruimte gecreëerd voor verdieping door het verschuiven van onderwerpen van de accountantsopleiding naar het na-ervaringsonderwijs;
- in de geïntegreerde beroepsopleiding lopen theorie en praktijk volledig gelijk op, waarbij de theorie wordt aangeboden wanneer dat voor de praktijkuitoefening relevant is;
- de opzet van het opleidingscurriculum is gekanteld van primair vakgericht onderwijs naar (modulair) onderwijs langs kritische beroeps- en leersituaties en specifieke thema's, waardoor een optimale integratie van theorie en praktijk kan worden gerealiseerd;
- het eigenaarschap van de geïntegreerde beroepsopleiding ligt (idealiter) bij één partij.

Hoewel het CEA/RPO-rapport gaat over de hele accountantsopleiding – dat wil zeggen zowel de oriëntatie Assurance als de oriëntatie Accountancy-MKB – is de problematiek bij de oriëntatie Assurance het meest urgent, gezien de wettelijke bevoegdheid en taak van accountants met deze oriëntatie. Zij zijn het die jaarrekeningen mogen controleren en van een accountantsverklaring voorzien. Daarnaast wordt op hen een steeds groter beroep gedaan, zoals voor het verlenen van assurance bij duurzaamheidsrapportages.⁵² Het is maatschappelijk dan ook zeer ongewenst als er een chronisch tekort aan RA's ontstaat.

Op dit moment bestaat het theoretische gedeelte van de (universitaire) RA-opleiding uit een bachelor-, master- en post-masterfase en duurt nominaal circa zes jaar als de student de bachelor en master voltijds volgt en circa tien jaar als de student dat op deeltijdbasis doet, naast een baan bij een accountantskantoor; de post-masterfase is altijd in deeltijd. Het praktijkgedeelte van de RA-opleiding dat drie jaar omvat en wordt verzorgd

⁵² Zie in dat kader onder meer de emeritaatsrede die ik op 8 september 2022 aan de Universiteit Maastricht heb gehouden. (Vergoossen 2022).

onder verantwoordelijkheid van de RPO, wordt doorgaans een jaar na het behalen van de post-masterbul afgerond maar vaak ook pas veel later.⁵³ Dit komt doordat het theoretische gedeelte in de post-master en het praktijkgedeelte niet op elkaar zijn afgestemd. Het doel van het praktijkgedeelte is om hetgeen op de universiteit wordt geleerd direct toe te passen in de praktijk, maar dat gebeurt niet of slechts in beperkte mate. Aan de andere kant zijn er juist ook doublures en is er sprake van overlap met de trainingen die studenten binnen hun accountantskantoor krijgen.

Het voorstel dat ik in de zojuist genoemde publicaties heb gedaan, heeft met name betrekking op de structurering van de eindfase van de (universitaire) RA-opleiding en behelst de oprichting van een interuniversitaire instelling waarin in de vorm van een drijjarige geïntegreerde postacademische beroepsopleiding het post-masterdeel van het theoretische gedeelte en het praktijkgedeelte van de RA-opleiding worden ondergebracht en in elkaar geschoven, met daarbinnen een differentiatie naar specialismen of aandachtsgebieden. De bestaande mismatch tussen theorie en praktijk kan hiermee worden ondervangen. Ik ben ervan overtuigd dat een interuniversitaire geïntegreerde postacademische beroepsopleiding effectiever en efficiënter is en daardoor de studeerbaarheid en aantrekkelijkheid van de (universitaire) RA-opleiding als geheel vergroot.

In de op te richten interuniversitaire instelling zouden de krachten van de zeven universiteiten met een post-master accountantsopleiding moeten worden gebundeld en zou nauw moeten worden samengewerkt met de NBA en de accountantskantoren die wettelijke controles mogen uitvoeren (de accountantsorganisaties dus). De accountantsorganisaties zouden dan met name moeten zorgen voor de inbreng van praktijkcasussen en praktijkdocenten die samen met universiteitsdocenten onderwijs geven. Ook zouden accountantsorganisaties hun interne, meer specialistische cursussen kunnen inbrengen.⁵⁴

De krachtenbundeling in een interuniversitaire instelling biedt ook de mogelijkheid om te komen tot een meer naar specialisaties gedifferentieerd

⁵³ De gemiddelde duur van de praktijkopleiding van personen die de praktijkopleiding in de periode 2018-2022 succesvol hebben afgerond, varieert tussen de vier en ruim vijf jaar. De gemiddelde doorlooptijd laat in genoemde periode overigens wel een dalende trend zien (RPO, 2023, p.28).

⁵⁴ Zie Majoor & Polman (2013) voor een eerder geopperd voorstel dat enigszins in de richting komt van wat ik voor ogen heb. Zij stellen namelijk voor om de scheiding tussen het theoretische gedeelte en het praktijkgedeelte van de accountantsopleiding te doorbreken en te werken aan een integratie van beide gedeeltes waarbij universiteiten en accountantskantoren op een continue basis samenwerken. Zie in dit kader ook Schilder (1993). Hij zegt in zijn inaugurele rede aan de Universiteit van Amsterdam onder meer het volgende (p. 30): "In het postdoctorale deel wordt dan toepassingsgericht verdiepingsonderwijs gegeven, in wisselwerking met de stage-ervaringen en in-house opleidingen."

opleidingsaanbod aan het eind van de (universitaire) RA-opleiding. De individuele post-master accountantsopleidingen zijn daar – in de meeste gevallen – te klein voor, maar samenwerking creëert op dat vlak mogelijkheden. Naast de ‘traditionele’ jaarrekeningcontrole denk ik daarbij aan de controle c.q. de beoordeling van (niet-financiële) rapportages op het gebied van milieu, sociale aspecten van de bedrijfsvoering, ethische aangelegenheden, corporate governance, fraude en cybersecurity. Hiermee zou tegemoet worden gekomen aan de groeiende behoefte aan betrouwbare informatieverschaffing in dergelijke rapportages. Ook zou kunnen worden gedacht aan de door AHE (2012, para. 4.2) geadviseerde differentiatie naar sectoren – zoals de financiële sector en de publieke sector – die specialistische kennis vereisen door hun bijzondere kenmerken en eigen specifieke wet- en regelgeving op het gebied van verslaggeving, governance en compliance.⁵⁵

Wellicht dat het Limperg Instituut – genoemd naar de eerder vermelde aartsvader van het Nederlandse accountantsberoep Théodore Limperg – kan worden omgevormd tot zo’n interuniversitaire instelling. In het Limperg Instituut werken de zeven universiteiten met een accountantsopleiding en de NBA op dit moment samen vooral voor wat betreft de opleiding van PhD-studenten.

Hoewel het nog veel voeten in de aarde zal hebben en menig opleidings-, faculteits- dan wel universiteitsbestuurder over zijn eigen schaduw zal moeten heen springen om dit alles te realiseren, denk ik, dat we daarmee een heel eind in de richting van de hiervoor genoemde kenmerken van een toekomstbestendige, studeerbare en aantrekkelijke accountantsopleiding kunnen komen. Bij het nadenken over oplossingen moeten we ons zo weinig mogelijk laten leiden door bestaande en ingesleten structuren en opleidingsprogramma’s.

Overigens zouden we ons oor te luisteren moeten leggen bij de Stichting Beroepsopleiding Notariaat, een samenwerkingsverband van de vijf universiteiten met een notariële studierichting en de Koninklijke Notariële Beroepsorganisatie (KNB).⁵⁶ Zij verzorgt de driejarige deeltijdberoepsopleiding voor kandidaat-notarissen aan het begin van hun

⁵⁵ De AHE positioneert deze vorm van specialisatie echter pas *na* de volledige afronding van de accountantsopleiding, bijvoorbeeld door middel van voortgezette educatie of na-ervaringsonderwijs. Vermeldenswaard in dit kader is ook Burggraaff (1978) die zich in de jaren zeventig heeft uitgelaten over de wenselijkheid en mogelijkheden van specialisatie/differentiatie. Hij maakt in zijn analyse onderscheid tussen verbijzondering *in* de opleiding en verbijzondering *na* de opleiding, waarbij verbijzondering *in* de opleiding ook ten doel had de studieduur te bekorten.

⁵⁶ Stichting Beroepsopleiding Notariaat - Stichting Beroepsopleiding Notariaat (ru.nl) (31 december 2023)

beroepsuitoefening. Het doel van dit postacademisch deel van de notarisopleiding is het door middel van casusonderwijs leren toepassen van de theorie in praktijksituaties.

Groot voordeel is dat een en ander direct in gang kan worden gezet. De wet hoeft er immers niet voor te worden gewijzigd.⁵⁷ Om het makkelijk te maken en een eerste aanzet te geven, heb ik in kader 10 een concepttekst opgesteld voor een convenant tussen de universiteiten met een accountantsopleiding over een interuniversitaire geïntegreerde postacademische beroepsopleiding voor accountants. Ik heb dit concept opgesteld naar analogie van het convenant dat de universiteiten in 2004 zijn overeengekomen over de MSc-kwalificatie (zie kader 4).

Kader 10: Concept voor convenant tussen universiteiten met accountantsopleiding inzake interuniversitaire geïntegreerde postacademische beroepsopleiding voor accountants

CONVENANT inzake het opzetten van een interuniversitaire geïntegreerde postacademische beroepsopleiding voor accountants tussen de zeven universiteiten met een accountantsopleiding, te weten die van:

- Nyenrode Business Universiteit
- Erasmus Universiteit Rotterdam
- Universiteit van Amsterdam
- Tilburg University
- Rijksuniversiteit Groningen
- Vrije Universiteit Amsterdam
- Universiteit Maastricht

OVERWEGENDE

- Dat de studeerbaarheid van de accountantsopleiding in het geding is.
- Dat het aantal studenten dat de accountantsopleiding volledig afrondt, daalt en achterblijft bij de behoefte.
- Dat het theoretische gedeelte en het praktijkgedeelte van de accountantsopleiding niet naadloos op elkaar aansluiten.
- Dat de maatschappelijke behoefte aan assurance-verlening steeds breder wordt.

⁵⁷ Dit in tegenstelling tot veel van de voorstellen van de Kwartiermakers toekomst accountancysector (KTA) waar ik zo meteen nader op zal ingaan (KTA, 2023, para. 4.7; EE, 2023).

- Dat bepaalde deelterreinen van de assurance-verlening een diepgaande specialisatie vereisen.
- Dat specialistische deelterreinen nopen tot samenwerking.
- Dat individuele accountantsopleidingen vaak te klein zijn om alle specialisaties in huis te hebben.

EN KENNISNEMENDE

- Van de discussies over de toekomstbestendigheid, studeerbaarheid en aantrekkelijkheid van de accountantsopleiding.
- Van het rapport *Stip aan de Horizon* van de Commissie Eindtermen Accountantsopleiding en de Raad voor de Praktijkopleidingen.
- Van het slotrapport *Druk en tegendruk* van de Kwartiermakers toekomst accountancysector, inclusief het rapport van de Expertgroep Educatie dat als bijlage bij het slotrapport is gevoegd.

KOMEN OVEREEN

Het Limperg Instituut – waarin zij al samenwerken – om te vormen tot een interuniversitaire postacademische beroepsopleiding voor accountants waarin de praktijkopleiding volledig is geïntegreerd met de post-masterfase van het theoretische gedeelte van de accountantsopleiding. Het Limperg Instituut zal in dat kader samenwerkingsverbanden aangaan met de NBA en de accountantsorganisaties.

w.g. vertegenwoordigers universitaire accountantsopleidingen

De voorstellen die de Kwartiermakers toekomst accountancysector (KTA)⁵⁸ doen in hun in november 2023 uitgebrachte rapport ten aanzien van het integreren van het theoretische gedeelte en het praktijkgedeelte van de universitaire accountantsopleiding in een postacademische beroepsopleiding met specialisaties⁵⁹ waarbinnen nauw wordt samengewerkt met accountantsorganisaties zijn in lijn met mijn in februari 2023 geventileerde ideeën. Bovendien vragen de KTA zich expliciet af of de huidige universiteiten met een accountantsopleiding allemaal de post-masterfase moeten blijven aanbieden (KTA, 2023, p. 65). Ik zou zeggen: “De vraag

⁵⁸ De aanstelling van de KTA is een uitvloeisel van het eindrapport van de Commissie toezicht accountancysector (CTA, 2020). Zie brief van minister van Financiën aan voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal d.d. 28 april 2020 inzake Aanstelling Kwartiermakers toekomst accountancysector.

⁵⁹ De KTA spreken over een ‘Beroepsopleiding Post Universitair Master Auditing’ (EE, 2023, p. 19).

stellen, is hem beantwoorden!” Het lijkt erop dat ook de KTA zouden zijn gecharmeerd van een krachtenbundeling.

Waar ik de KTA verder zonder meer in ondersteun, is hun streven naar het realiseren van een verbreding van de instroom in de accountantsopleidingen en het (verder) aanpassen van de wijze waarop wordt gedoceerd en getoetst. Om een brede(re) toestroom naar het accountantsberoep te bewerkstelligen moet het mogelijk worden om ook na afronding van een bachelor die minder is toegespitst op de accountancy, zoals een bachelor Bedrijfskunde, Algemene Economie, Econometrie en Psychologie, te starten met een accountancymaster.⁶⁰ Gezien de behoefte aan meer diversiteit binnen het accountantsberoep qua kennis en kunde is dat zelfs te prefereren.

Qua innovatieve onderwijsvormen kan bijvoorbeeld worden gedacht aan:

- *blended learning*, dat wil zeggen het creëren van een ‘slimme’ mix van traditioneel klassikaal onderwijs en online lesmateriaal;
- *flipped classroom*, waarbij studenten nieuwe concepten thuis bestuderen om daar vervolgens tijdens de colleges onder begeleiding van een docent mee aan de slag te gaan, in plaats van omgekeerd; en zelfs
- gamificatie, dat wil zeggen het aan het onderwijs toevoegen van spelelementen, zoals beloningssystemen en niveaustijgingen.

Vernieuwende toetsvormen die een meer interactieve en diepgaande beoordeling van studenten mogelijk maakt zijn bijvoorbeeld:

- formatieve beoordeling, waarbij regelmatig feedback aan studenten wordt gegeven gedurende hun leerproces;
- peerbeoordeling, waarbij studenten elkaars werk beoordelen; en
- authentieke beoordeling, waarbij studenten worden beoordeeld op de toepassing van kennis en vaardigheden door middel van het uitvoeren van taken die (echte) praktijksituaties nabootsen.

Dit soort aanpassingen kan belangrijk bijdragen aan het aantrekkelijker en studeerbaarder maken van de accountantsopleiding. Het is evident dat daarbij nadrukkelijk rekening zal moeten worden gehouden met de ontwikkelingen op het gebied van kunstmatige intelligentie, zoals het bestaan van chatbots.

De voorgaande voorstellen en ideeën over de toekomstige accountantsopleiding betreffen eigenlijk laaghangend fruit, dat wil zeggen ze

⁶⁰ Zie ook Buijink (2007) die daar ten tijde van de implementatie van de bachelor-masterstructuur voor pleitte. Dit om de mobiliteit van studenten na voltooiing van hun bachelor naar een masteropleiding aan een andere universiteit of op een ander vakgebied te vergroten.

kunnen – met een beetje goede wil – relatief snel worden geïmplementeerd en de aantrekkelijkheid en studeerbaarheid van de accountantsopleiding sterk verbeteren.

Voor veel van de andere in het KTA-rapport opgenomen adviezen zijn wijzigingen nodig in de wetgeving en de beroepsreglementering. Ook raken zij discussies op die de laatste jaren juist enigszins tot bedaren waren gebracht. Zo betrekken de KTA heel nadrukkelijk ook aan het ‘traditionele’ accountantsberoep gelieerde beroepsgroepen in hun voorstellen en wordt de titeldiscussie RA versus AA nieuw leven ingeblazen.

Op zich is daar niks mis mee, maar als de wet- en regelgeving dan toch moet worden aangepast en oude discussies opnieuw worden gevoerd dan zou ik a priori één fundamenteel andere keuze hebben gemaakt, namelijk een accountantswetgeving die niet het hele spectrum van de beroepsuitoefening van accountants bestrijkt, maar zich uitsluitend richt op de taken die op grond van de wet aan accountants zijn toebedeeld, zoals de wettelijke controle van de jaarrekening en – in de zeer nabije toekomst – de assurance-verlening bij duurzaamheidsrapportages. Dit betekent dat het door de NBA vastgestelde beroepsprofiel dáárop te zijner tijd moet worden aangepast en in het verlengde daarvan achtereenvolgens de kerncompetenties waarover accountants moeten beschikken, de eindtermen voor de accountantsopleiding en de accountantsopleiding zelf. Daarmee zou de weeffout die mijns inziens in 1993 in de accountantswetgeving is ontstaan door ook AA’s (onder bepaalde voorwaarden) toe te staan om wettelijke jaarrekeningcontroles te verrichten en die in 2013 met de komst van de Wab en de introductie van de opleidingsoriëntaties enkele jaren later enigszins is rechtgetrokken, definitief worden verwijderd.⁶¹

De AHE lijkt in 2012 ook in die richting te hebben gedacht, getuige de volgende passage in het voorwoord van haar in dat jaar uitgebrachte advies over de herziening van de eindtermen aan de CEA (AHE, 2012, p. 3): “Het accountantsberoep kent een lange historie en die historie heeft het accountantslandschap in belangrijke mate gevormd. Zo domineert de discussie over de beide accountantstitels al enkele decennia de ontwikkelingen. De bepalingen van de Wet op het accountantsberoep vormden - begrijpelijk - randvoorwaarden voor de Commissie. Zouden wij met een blanco pagina hebben kunnen beginnen, niet gehinderd door historie of bestaande wetten, dan zou de Commissie waarschijnlijk tot andere

⁶¹ Zie in dit kader Vergoossen (2011).

voorstellen zijn gekomen. Een voor de hand liggende variant was dan geweest om te kiezen voor één opleidingsmodel met aansluitend één beroepstitel, met uiteraard ook dan mogelijkheden tot specifieke oriëntatie of specialisatie. Immers, zuiver redenerend vanuit het perspectief van eindtermen voor een opleiding die uiteindelijk leidt tot de bevoegdheid tot het uitvoeren van wettelijke controles, bestaat geen behoefte aan verschillende aanvliegroutes of titels. Voor nu, en binnen het huidige kader, voert een dergelijk model te ver. Voor de toekomst, als het wettelijke kader rondom het accountantsberoep wederom wordt geëvalueerd, zouden wij stellig adviseren om met name deze variant welwillend te beschouwen.”

De KTA adviseren de NBA om vaart te maken met de herijking van de twee bestaande beroepsprofielen die ze hebben omgedoopt tot register auditor (grosso modo de huidige registeraccountant) respectievelijk accountant adviseur (grosso modo de huidige accountant-administratieconsulent).⁶² Ik vraag mij in gemoede af waarom accountants die geen op basis van de wet aan hen toebedeelde taken (mogen) uitvoeren, onderworpen zouden moeten zijn aan de accountantswetgeving en lid zouden moeten zijn van de publiekrechtelijke beroepsorganisatie NBA. Hun belangen zouden heel goed door een privaatrechtelijke beroepsvereniging kunnen worden behartigd, zoals de Nederlandse Orde van Register EDP-Auditors (NOREA) dat doet voor IT-auditors of de Vereniging van Registercontrollers (VRC) voor registercontrollers.

Ik zou derhalve willen zeggen: maak van de NBA een privaatrechtelijke beroepsvereniging waar de ruim 20.000 actieve RA's en AA's (zie kader 6) – op vrijwillige basis – lid van kunnen worden, creëer daarnaast een publiekrechtelijke beroepsorganisatie waar uitsluitend accountants bij zijn aangesloten die wettelijke taken uitvoeren en geef die de volgende naam: Nederlands Instituut van Registeraccountants of – voor mijn part – Nederlands Instituut van Register*auditors*; een nieuw en afgeslankt NIVRA, en NIVRA 2.0. Feitelijk gaat het dan om de circa 1.800 accountants die door de accountantsorganisaties bij de AFM zijn aangemeld als externe accountant. Het nieuwe NIVRA stelt dan een beroepsprofiel vast voor accountants die wettelijke taken uitvoeren, dat vervolgens de basis vormt voor de opzet en

⁶² Het omdopen van register*accountant* tot register *auditor* zou kunnen maar acht ik weinig zinvol, aangezien de tegenhanger van registeraccountant in Angelsaksische landen *chartered accountant* dan wel *certified public accountant* is.

inhoud van de naar specialisaties gedifferentieerde en qua theorie en praktijk geïntegreerde RA-opleiding.

Dat beroepsprofiel kan kort en bondig als volgt worden geformuleerd: De accountant is in staat om te controleren c.q. te beoordelen of de benodigde gegevens en informatie op een voldoende betrouwbare wijze worden gegenereerd en of die op een getrouwe wijze en in overeenstemming met de geldende wet- en regelgeving worden gepresenteerd.

Aan de herijking van het beroepsprofiel en de daaruit voortvloeiende kerncompetenties hoeft in mijn optiek dan ook niet veel tijd te worden gependend.⁶³

De KTA adviseren ook om het toezicht op het accountancyonderwijs te veranderen, dat wil zeggen dat de post-initiële opleidingen zich zouden moeten laten accrediteren door de Nederlands-Vlaamse Accreditatieorganisatie (NVAO), dat de CEA geen eindtermen meer vaststelt en geen (theoretische) accountantsopleidingen meer aanwijst en dat de RPO ophoudt te bestaan.⁶⁴ Ik vraag me af wat hiervan de toegevoegde waarde is. In een tweetal recente evaluaties komt namelijk naar voren dat de CEA naar tevredenheid opereert.

Onderzoeksbureau Andersson Elffers Felix dat in opdracht van de CEA de kwaliteit van de eindtermen heeft onderzocht, is positief over de herziening en implementatie van de eindtermen 2016. Het doet desalniettemin een aantal aanbevelingen, onder meer ten aanzien van de integratie van het theoretische gedeelte en het praktijkgedeelte van de accountantsopleiding (Andersson Elffers Felix, 2022). Daarnaast zijn ook de uitkomsten van de in opdracht van de minister van Financiën door hetzelfde onderzoeksbureau uitgevoerde evaluatie van het functioneren van de CEA over de jaren 2018-2022 zonder meer positief. Wel manen de onderzoekers om snelheid te maken met een grondige herziening van de eindtermen omdat de studeerbaarheid van de accountantsopleiding onder druk staat (Andersson Elffers Felix, 2023).⁶⁵ De CEA stelt daar in haar reactie echter – terecht – tegenover dat zij daarbij

⁶³ Zie in dat kader EE (2023, p. 46) waarin een aantal kerncompetenties (in het EE-rapport leertaken genoemd) voor de register auditor is opgenomen.

⁶⁴ Buijnk (2022) pleit ervoor om de post-masteropleidingen om te vormen tot executive masteropleidingen waarvan het curriculum wordt bepaald door de universiteiten. Ik ben daar niet zo'n voorstander van. Het komt de studeerbaarheid van de accountantsopleiding niet ten goede en het verlengt de doorlooptijd, aangezien een executive masteropleiding doorgaans pas wordt gevolgd na een paar jaar relevante praktijkervaring. Bovendien dient in mijn ogen de academische vorming van studenten (primair) plaats te vinden in de initiële fase, i.e. de bachelor- en masterfase, van de studie. De postacademische fase kan dan volledig worden ingericht als een toepassingsgerichte beroepsopleiding. Zie ook Buijnk (2023) over de vraag wie er eigenlijk behoort te gaan over de inhoud van de universitaire accountancycurricula.

⁶⁵ Zie ook brief van minister van Financiën aan voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal d.d. 1 september 2023 inzake Kaderwetevaluatie van de CEA over de periode 2018-2022.

afhankelijk is van de herijking van de beroepsprofielen door de NBA. De CEA is wettelijk gehouden die in acht te nemen bij het vaststellen van de eindtermen. De nieuwe beroepsprofielen zijn naar verwachting pas in de zomer van 2024 definitief.⁶⁶ Zoals zojuist aangegeven, is de herijking van het beroepsprofiel echter geen ingewikkelde exercitie als zou worden gekozen voor een accountantswetgeving die zich uitsluitend richt op de taken die op grond van de wet aan accountants zijn toebedeeld.

Het in december 2023 door de minister van Financiën naar de Tweede Kamer gestuurde wetsvoorstel, getiteld *Wijzigingswet accountancysector*, moet wat mij betreft dan ook terug naar te kentafel.⁶⁷ Dit wetsvoorstel dat nu met name als doel heeft het verbeteren van de kwaliteit van de wettelijke controle zou moeten worden verbreed en uitgebreid met de zojuist voorgestelde structuurwijzigingen in de organisatie van het accountantsberoep. Gezien de huidige politieke constellatie is daar wellicht belangstelling voor.

Overigens is mijn voorstel om de accountantswetgeving in de toekomst louter te richten op de taken die op grond van de wet aan accountants zijn toebedeeld niet nieuw. Zoals eerder besproken, is begin jaren negentig gepoogd om tot één accountantswet te komen en alleen dat te regelen wat te maken had met de wettelijke jaarrekeningcontrole. En begin deze eeuw – in aanloop naar de Wta – stelde het kabinet voor om uitsluitend de certificerende functie wettelijk te willen regelen en de accountantsberoepsorganisaties NIVRA en NOvAA de publiekrechtelijke status te ontnemen (Blom, p. 219). Genoemde pogingen zijn echter op niets uitgelopen.

Hoe het ook zij, samenvattend luiden mijn voorstellen ten aanzien van de toekomstige accountantsopleiding als volgt:

- creëer een interuniversitaire instelling die verantwoordelijk is voor een – qua theorie en praktijk – volledig geïntegreerde postacademische beroepsopleiding met een naar specialisaties gedifferentieerd opleidingsaanbod;

⁶⁶ Zie brief van CEA aan minister van Financiën d.d. 21 augustus 2023 inzake Bestuurlijke reactie eindrapport Kaderwetevaluatie CEA.

⁶⁷ Zie [Nader rapport over voorstel van Wet toekomst accountancysector](#) | Kamerstuk | [Rijksoverheid.nl](#) (publicatiedatum wetsvoorstel en memorie van toelichting: 21 december 2023).

- zorg voor een bredere instroom in de accountantsopleiding door ook studenten die een bachelor hebben afgerond die minder is toegespitst op de accountancy toe te laten tot de accountancymasters;
- ga aan de slag of ga voort met innovatieve onderwijsvormen en vernieuwende toetsvormen, rekening houdend met ontwikkelingen op het gebied van kunstmatige intelligentie;
- streef naar een accountantswetgeving die uitsluitend de wettelijke en direct daaraan gelieerde taken van accountants regelt en spits daar het beroepsprofiel van de accountant op toe en in het verlengde daarvan achtereenvolgens de kerncompetenties waarover accountants moeten beschikken, de eindtermen voor de accountantsopleiding en de accountantsopleiding zelf.

INTERMEZZO: BALANS OPMAKEN

In dit laatste intermezzo maak ik de balans op voor wat betreft de werkkringen waarin ik mij sinds de start van mijn academische loopbaan in 1988 heb begeven. Dat waren er in totaal zes, namelijk:

- Vrije Universiteit Amsterdam (VU), 1988-1999;
- (Moret) Ernst & Young Accountants ((M)EY), 1994-1996 en 2002-2007;
- Koninklijk Nederlands Instituut van Registeraccountants (NIVRA), 1996-2002;
- Universiteit Maastricht (UM), 1999-2022;
- Nyenrode Business Universiteit (NBU), 2007-2024;
- BDO Accountants & Adviseurs (BDO), 2007-2016.

Ik heb iedere werkring op de volgende punten beoordeeld:

- A. het aantal jaren dat ik er werkzaam was;
- B. de aard van de werkzaamheden;
- C. de directe collega's;
- D. de werksfeer;
- E. de werklocatie;
- F. de geldelijke beloning;

- G. de woon-werkafstand;
- H. de genoten vrijheid;
- I. de ervaren werkdruk.

Bij de puntentoekening heb ik mijzelf gedwongen om ten aanzien van ieder beoordelingspunt een rangorde aan te brengen, dat wil zeggen dat de werkring die relatief het best scoort heeft 6 punten gekregen en de werkring die relatief het slechtst scoort 1 punt. De werkring die dan in totaal het hoogste aantal punten heeft, is de werkring waar ik mij kennelijk het meest senang heb gevoeld. In onderstaande tabel heb ik de resultaten opgenomen.

Werk-kring	Beoordelingspunten									Punten-totaal	Rang-orde
	A	B	C	D	E	F	G	H	I		
VU	4	4	6	5	2	1	6	6	3	37	3
(M)EY	1	1	2	1	1	5	3	1	1	16	6
NIVRA	2	6	5	6	4	4	5	4	5	41	1
UM	6	3	3	3	5	2	1	3	6	32	4
NBU	5	5	4	4	6	3	4	5	4	40	2
BDO	3	2	1	2	3	6	2	2	2	23	5

Alles bij elkaar genomen is het dus het NIVRA waar ik mij het meest senang heb gevoeld, op de voet gevolgd door de NBU. De VU komt met enkele punten verschil op een derde plaats.

Het NIVRA scoort het hoogst op de aard van de werkzaamheden. Dat had onder meer te maken met het feit dat je als accountants-beroepsorganisatie nauw betrokken bent bij nieuwe ontwikkelingen binnen de accountancy, zowel op het gebied van wet- en regelgeving, de accountantspraktijk als de wetenschap. Daar kwam nog de Europese en internationale component bij. Het NIVRA was van oudsher internationaal georiënteerd en vervulde in Europese en internationale gremia samen met zijn Angelsaksische tegenhangers een

voortrekkersrol. In de jaren dat ik bij het NIVRA zat, kwam door het einde van de Koude Oorlog en de wereldwijde ontspanning die daarop volgde de Europese en internationale samenwerking in een stroomversnelling. We hebben toentertijd heel wat delegaties uit Oost-Europese landen, Rusland en China bij het NIVRA ontvangen die van ons wilden horen hoe het accountantsberoep in Nederland was geregeld en hoe het functioneerde. Het was de tijd dat het accountantsberoep nog op een voetstuk stond en ‘globalisering’ voor de meesten geen besmette term was.

De accountantskantoren waaraan ik verbonden ben geweest, komen er relatief bekaaid vanaf; alleen voor wat betreft de geldelijke beloning scoren ze hoog... Dit verdient wel enige nuancering en ik zou de lage totaalscores dan ook met een korreltje zout willen nemen. Zowel EY als BDO ben ik dankbaar dat ze mij de gelegenheid hebben gegeven om mij vaktechnisch – dus op het snijvlak van theorie en praktijk – te ontplooiën over de volle breedte van de accountancy. Daarentegen heb ik altijd een gruwelijke hekel gehad aan het schrijven van uren die over het algemeen voor een groot deel niet declarabel waren. Daarbij komt dat het belang van een sterke vaktechnische afdeling niet door iedereen in de accountantspraktijk op zijn merites wordt beoordeeld.

Advies aan Nyenrode

Voordat ik het dankwoord uitspreek, heb ik nog een advies aan het College van Bestuur.

Nyenrode is de enige universiteit in Nederland die een bachelor en master aanbiedt die volledig is toegespitst op de accountancy en die volledig in deeltijd wordt aangeboden. Dat is historisch verklaarbaar, omdat die bachelor en master voortkomen uit de NIVRA-opleiding die – zoals eerder besproken – in de jaren negentig volledig is overgeheveld naar Universiteit Nijenrode. Maar wordt het niet eens tijd om te onderzoeken of Nyenrode naast de deeltijdopleiding ook een volledig op de accountancy toegespitste voltijdse

bachelor- en masteropleiding gaat aanbieden, Nederlandstalig en/of Engelstalig, hier op het landgoed en/of aan de Keizersgracht in Amsterdam? Behalve dat de bachelor en master hier op Nyenrode volledig zijn toegespitst op de accountancy, heeft Nyenrode ook nog andere *unique selling points*. Denk maar eens aan het ‘merk’ Nyenrode dat supersterk is of aan het campusleven op dit mooie en zeer bijzondere landgoed dat door BusinessBecause als zesde wordt genoemd in een lijst van *10 Of The Most Amazing Business School Campuses In The World*.⁶⁸ Voor ‘de concurrentie’ ben ik dus niet zo bang.

Daarnaast speelt nog een andere kwestie, namelijk de studie-werk-privébalans van onze deeltijdstudenten. Studenten hechten steeds meer waarde aan een goede balans tussen studie en werk enerzijds en privé anderzijds. Ik heb dat onder meer gemerkt bij buluitreikingen waar studenten bij het in ontvangst nemen van hun bachelor- of masterbul desgevraagd geregeld de hoge studien- en werkdruk als reden noemen om de accountantsopleiding en het accountantsberoep vroegtijdig te verlaten. Het zou wellicht helpen als studenten eerst hun accountantsstudie zoveel mogelijk voltijds volgen alvorens tot het accountantsberoep toe te treden. Dit komt de studeerbaarheid van de accountantsopleiding ten goede. Bovendien lijkt mij het volgen van een voltijdsopleiding doorgaans beter voor de persoonlijke ontwikkeling van studenten.⁶⁹ Tevens vraag ik mij af of er vanuit de accountantspraktijk – gezien het verander(en)de type en niveau van werkzaamheden – nog veel behoefte is aan instroom van personeel met een middelbare opleiding. Ik denk dus dat er ook door ontwikkelingen aan ‘de vraagkant’ – dat wil zeggen studenten en accountantskantoren – hier op Nyenrode een toekomst is weggelegd voor een voltijdse accountancybachelor- en -masteropleiding.

⁶⁸ [10 Of The Most Amazing Business School Campuses In The World \(businessbecause.com\)](https://www.businessbecause.com/10-most-amazing-business-school-campuses-in-the-world/) (31 juli 2023)

⁶⁹ Zie onder anderen Polak (1927a) en Mey (1953) die daar in het verre verleden in hun pleidooi voor een academische opgeleide en gevormde accountant onder meer ook op doelden.

Dankwoord

*Hooggeachte Rector Magnificus,
Hooggeleerde collega's,
Zeer geverdeerde toeboorders,*

Dan rest mij nu nog het dankwoord.

Ik dank al mijn collega's en ex-collega's van Nyenrode voor de bijzonder prettige samenwerking die ik in de afgelopen ruim 17 jaar met hen heb gehad. In het bijzonder gaat mijn dank uit naar de leden van het College van Bestuur, de leden van het Managementteam Research, de leden, ambtelijk secretarissen en algemeen secretarissen van de Examencommissie Accountancy, Controlling & Tax en uiteraard de leden van het Center for Corporate Reporting, Finance & Tax. Ook een woord van dank aan de programmadirecteuren, programmamanagers, externe examinatoren en externe docenten waar ik veel mee heb samengewerkt.

Ik wens mijn 'opvolgers' hier op Nyenrode veel succes. Dat zijn professor René Orij die nader invulling gaat geven aan het niet-financiële deel van het vakgebied Externe Verslaggeving dat de komende jaren sterk in beweging zal blijven, professor Michael Erkens die mij opvolgt als directeur van het Center for Corporate Reporting, Finance & Tax en in die hoedanigheid onvermijdelijk te maken zal krijgen met de krapte op de arbeidsmarkt en professor Lisette van der Hel-van Dijk die het voorzitterschap van de Examencommissie Accountancy, Controlling & Tax van mij overneemt en nader richting zal moeten geven aan het tackelen van de (potentiële) negatieve impact van ontwikkelingen op het gebied van kunstmatige intelligentie op de kwaliteit van onze diploma's.

Ook wil ik de hier aanwezige collega-hoogleraren van met name de andere universiteiten bedanken voor hun aanwezigheid en hun welgemeende belangstelling. In het bijzonder wil ik noemen de hoogleraren waarmee ik vooral in mijn 'Ernst & Young-tijd', maar ook ervoor en erna, veel en met groot plezier heb samengewerkt. Dat zijn Auke de Bos, Martin Hoogendoorn, Nancy Kamp-Roelands, Frits Krens, Leo van der Tas, Hans Verkruijse en Peter van der Zanden. We hebben destijds een – denk ik – niet

geringe bijdrage geleverd aan zowel het bij de les houden van onze collega-accountants binnen Ernst & Young als het *up to standard* houden van de universitaire accountantsopleiding in Nederland. Door de steeds stringenter wordende publicatie-eisen lijkt de accountancy-hoogleraar met een stevige verankering in de accountantspraktijk – een typisch Nederlands fenomeen – echter te verdwijnen. Dat betreur ik zeer, want de geschiedenis wijst uit dat juist de binding van hoogleraren met de accountantspraktijk de universitaire accountantsopleiding in Nederland op het huidige in internationaal opzicht hoge peil heeft gebracht.

Dan – uiteraard – de twee allerbelangrijkste mensen in mijn leven: mijn vrouw Irene en onze zoon Floris. Jullie vormen sinds jaar en dag de kern van mijn bestaan. Ik ben dankbaar voor de momenten van geluk die we hebben beleefd en de mooie herinneringen die we hebben gemaakt. Ik hoop dat er nog heel veel zullen volgen.

Floris, je bent bijna klaar met je studie aan de Dutch Filmmakers Academy. Je hebt je stage bij Warner Bros. vorige maand succesvol afgesloten en je scriptie over de toekomst van lineaire televisie in het licht van de komst van streamingdiensten onlangs verdedigd. Nu alleen de eindfilm nog. Ik ben daar erg benieuwd naar. Ik heb eerder weleens gesuggereerd om in dat kader een soort docu te maken over mijn laatste jaar hier op Nyenrode in aanloop naar mijn emeritaatsrede. Dat vond je absoluut geen goed idee. En ik kan je eigenlijk geen ongelijk geven; een blockbuster zal het immers niet worden. Als je straks je studie hebt afgerond, heb je hoe dan ook een prestatie van formaat geleverd.

Floris, ik ben trots op je!

Lieve Irene, zoals ik aan het begin van mijn emeritaatsrede memoreerde begon mijn academische carrière bijna 36 jaar geleden en zolang kennen we elkaar ook. Jij hebt werkelijk aan de wieg van mijn academische carrière gestaan. Velen van de hier aanwezigen kennen het verhaal van de jonge docent Boekhouden en de propedeusestudente Economie aan de Vrije Universiteit Amsterdam. Bij mijn afscheid in Maastricht, zo'n anderhalf jaar geleden, heb ik laten blijken hoe dankbaar ik ben dat ik jou sindsdien aan mijn zijde mag vinden. Ik wil dan ook afsluiten met de woorden die ik in 2007 aan

het einde van mijn inaugurele rede hier op Nyenrode heb uitgesproken: Irene,
wo du nicht bist, kann ich niet sein!

*Hooggeachte Rector Magnificus,
Hooggeleerde collega's,
Zeer gevaardeerde toehoorders,*

Ik kan u zeggen en wellicht ervaart u dat ook zo: het leven is niet alleen een aaneenschakeling van ontdekken, ervaren en leren, maar mede inherent daaraan ook een aaneenschakeling van afscheid nemen. Vooral dat laatste, het afscheid nemen: het went nooit!

Ik dank u voor uw aandacht.

LOCUTUS SUM

Literatuur

- AHE (2012), *Een accountantsopleiding op maat voor het maatschappelijk verkeer*, november, 41 p.
- Andersson Elffers Felix (2022), *Evaluatie van de eindtermen accountantsopleiding. Effectiviteit van de herziening in de onderwijs- en beroepspraktijk*, 5 december, 41 p.
- Andersson Elffers Felix (2023), *ZBO-evaluatie Commissie Eindtermen Accountantsopleiding 2018-2022. Eindrapport*, 21 juli, 45 p.
- Beijderwellen, W. (1928), *Het accountantsberoep in Nederland*, Uitgeverij Nieuwer-Amstel, Amsterdam, 129 p.
- Blom, J. (2010), *Een terugblik: 110 jaar accountantsonderwijs en -examens*, Koninklijk NIVRA, 234 p.
- Buijink, W. (2022), *Waarheen met de CEA?*, 29 september, van: <https://www.accountant.nl/discussie/opinie/2022/9/waarheen-met-de-cea/>
- Buijink, W. (2023), *A Commentary on Who 'Owns' the University Accounting Curriculum?: And on Why That 'Ownership' Matters*, *Accounting in Europe*, DIO: 10.1080/17449480.2023.2206522.
- Buijink, W.F.J. (2007), *De opleiding*, *Maandblad voor Accountancy en Bedrijfsconomie*, mei, pp. 172-173.
- Burggraaff, J.A. (1978), *Voortgaande specialisatie/differentiatie binnen de accountantsopleiding*, *Maandblad voor Accountancy en Bedrijfsbuishoudkunde*, april, pp. 162-168.
- CEA (2007), *Eindtermen theoretische accountantsopleiding 2008*, update 2015/1.7, november, 42 p.
- CEA (2010), *Eindtermen praktijkopleiding accountantsopleiding 2011*, update 2014/1.1, juli, 28 p.
- CEA (2018), *Besluit tot gedeeltelijk intrekken van de eindtermen accountantsopleiding 2016* (Staatscourant 26 januari 2017 met nummer 3935), *Staatscourant*, nr. 63242, 8 november, 1 p.
- CEA (2021a), *Besluit tot vaststellen van de (gewijzigde) Eindtermen accountantsopleidingen 2016*, *Staatscourant*, nr. 2820, 22 januari, 41 p.
- CEA (2021b), *Themaonderzoek IT. Implementatie IT-eindtermen in de RA-opleidingen*, december, 8 p.
- COF (2012), *Op de toekomst voorbereid*, oktober, 30 p.
- CTA (2020), *Vertrouwen op controle. Rapport van de Commissie toekomst accountancysector*, 15 januari, 154 p.
- Dijker, R.A. (1924), *De vooruitzichten en de opleiding voor het beroep van accountant*, *Maandblad voor Accountancy en Bedrijfsbuishoudkunde*, mei, p. 89-90.
- EE (2023), *Tijd voor heldere keuzes. Advies over ontwerp beroepsprofielen en (stelsel van) opleidingen tot accountant adviseur en register auditor*, september, 60 p. Dit rapport is een bijlage bij KTA (2023).

- Eimers, P.W.A. & L.E.H. Vredevoogd (2008), Eindtermen zijn het begin, *Maandblad voor Accountancy en Bedrijfseconomie*, maart, pp. 118-126.
- Foley, S. (2023), US accounting profession rethinks entry rules amid staffing crisis. South Carolina joins Minnesota in rebellion over need for five years of higher education, *Financial Times*, 6 September.
- Gortemaker, J.C.A. & Ph.J. Maat (1994), De accountantsopleiding aan de Erasmus Universiteit Rotterdam, *Maandblad voor Accountancy en Bedrijfseconomie*, oktober, pp. 590-593.
- Jansman, A.J.E. & K. Wezeman (1994), De accountantsopleiding aan de Rijksuniversiteit Groningen, *Maandblad voor Accountancy en Bedrijfseconomie*, oktober, pp. 559-566.
- Karremans, G.H. (1994), Samenwerking NIVRA-Universiteit Nijmegen, *Maandblad voor Accountancy en Bedrijfseconomie*, oktober, pp. 544-551.
- Kleerekoper, I. (1964), Terugblik op 70 jaar opleiding en examens, *De Accountant*, december, pp. 238-245.
- Kraayenhof, J. (1955), De opleiding tot accountant, *Maandblad voor Accountancy en Bedrijfsboekhoudkunde*, mei, p. 194-203.
- KTA (2023), *Druk en tegendruk. Slotrapportage kwartiermakers toekomst accountancy*, 30 oktober, 72 p.
- Kuggeleijn, F. (1953), De vorming van de accountant, *Maandblad voor Accountancy en Bedrijfsboekhoudkunde*, juli, p. 315-318.
- Limberg, Th. (1924), De betekenis der bedrijfsboekhoudkunde voor den accountant, *Maandblad voor Accountancy en Bedrijfsboekhoudkunde*, oktober, p. 161-164.
- Limberg, Th. (1933), De functie van den accountant en de leer van het gewekte vertrouwen (III), *Maandblad voor Accountancy en Bedrijfsboekhoudkunde*, oktober, pp. 173-177.
- Majoor, S. & R. Meuwissen (1994), De Nederlandse accountantsopleiding in internationaal perspectief, *Maandblad voor Accountancy en Bedrijfseconomie*, oktober, pp. 538-543.
- Majoor, G.C.M. & A.A.R. Polman (2013), De accountant van de toekomst vraagt een nieuw opleidingsmodel, *Maandblad voor Accountancy en Bedrijfseconomie*, oktober, pp. 434-442.
- Mey, J.L. (1953), De academische en de niet-academische vorming van de accountant, *Maandblad voor Accountancy en Bedrijfsboekhoudkunde*, april, p. 151-158.
- Mey, J.L. (1954), Het vraagstuk van de accountantsopleiding, *Maandblad voor Accountancy en Bedrijfsboekhoudkunde*, juli, p. 287-290.
- Moleveld, W.P. (1994), De accountantsopleiding in het kader van de nieuwe wetgeving, *Maandblad voor Accountancy en Bedrijfseconomie*, oktober, pp. 532-537.
- Moleveld, W.P. (2000), The day after. De accountancy als wetenschapsgebied en de introductie van een doctoraal accountancy: architectuur, fundamenten en bouwstenen, inaugurele rede Universiteit Nijmegen, 11 januari, 58 p.

- Moret, B. (1953), Academische en niet-academische vorming van de accountant, *Maandblad voor Accountancy en Bedrijfsboekhoudkunde*, oktober, p. 388-390.
- NBA (2015), Verordening op de beroepsprofielen, *Staatscourant*, nr. 31706, 28 september, 3 p.
- NBA (2020), Informatiegids Praktijkopleiding Assurance, januari, 58 p.
- NBA & CEA (2014), *Vakbekwaamheid verzekerd. Ontwerp voor een nieuw opleidingsmodel voor accountants*, juli, 23 p.
- NBA & CEA (2022), *Stip aan de Horizon. Contouren van een toekomstbestendige en studeerbare accountantsopleiding*, december, 35 p.
- NBU (2023), *Studiegids Accountancy 2023-2024*, juni, 109 p.
- Nellen, van S. (1994), NIVRA – Universiteit Nijmegen. De visie van de Vereniging van Accountancy Studenten (VAS), *Maandblad voor Accountancy en Bedrijfseconomie*, oktober, pp. 552-558.
- NIVRA (2001), *Jaarverslag 2000-2001*, 20 p.
- NIVRA (2008). Verordening op het beroepsprofiel van de registeraccountant, *Staatscourant*, nr. 253, 31 december, 5 p.
- Polak, N.J. (1927a), Academische accountantsopleiding, *Maandblad voor Accountancy en Bedrijfsboekhoudkunde*, april, p. 62-64.
- Polak, N.J. (1927b), Academische accountantsopleiding, *Maandblad voor Accountancy en Bedrijfsboekhoudkunde*, juli, p. 113-114.
- Quadackers, L. (2023), Nieuwe variant VU-accountantsopleiding is ‘thema gestuurd en praktijkgericht’, 29 september, van: <https://www.accountant.nl/achtergrond/2023/9/nieuwe-variant-vu-accountantsopleiding-is-themagestuurd-en-praktijkgericht/>
- RPO (2023), *Jaarrapportage 2022*, 6 juni, 29 p.
- Schilder, A. (1993), *Botsende beginselen in het accountancy-onderrwijs?*, inaugurele rede Universiteit van Amsterdam, 19 mei, 34 p.
- Sneller, L. & R. Vergoossen (2022), Groene richtlijn is kans en risico voor accountant, *Het Financieele Dagblad*, 1 september, p. 25.
- Theunisse, C.J. (1879), *Proeve van administratieve controle in vennootschappen van koophandel*, Nijgh & Van Ditmar, Rotterdam, 42 p.
- Vaassen, E.H.J. & R.J.M. Dassen (1994), Doctorale en postdoctorale opleiding nieuwe stijl. De accountantsopleiding aan de Rijksuniversiteit Limburg (RL), *Maandblad voor Accountancy en Bedrijfseconomie*, oktober, pp. 584-589.
- Venema, J.C.H. (1995), Het NIVRA als opleidingsinstituut. Kwaliteitsvereisten, theoretische en praktische vorming een eeuw hand in hand, *Maandblad voor Accountancy en Bedrijfseconomie*, mei, pp. 307-317.
- Vergoossen, R. (1979), Geschiedenislessen schieten tekort. De oorlog mag niet worden vergeten, *Limburgs Dagblad*, 27 september, p. 2.

- Vergoossen, R.G.A. (1999), *International Accounting Standards: Esperanto of Babylonische Spraakeverwarring?*, inaugurele rede Universiteit Maastricht, Datawysse/Universitaire Pers Maastricht, Maastricht, 29 oktober, 61 p.
- Vergoossen, R.G.A. (2007), *IFRSs in de Europese Unie: een paard van Troje?*, inaugurele rede Nyenrode Business Universiteit, 1 oktober, 39 p.
- Vergoossen, R.G.A. (2011), Accountantsopleiding moet gedifferentieerder, *Het Financieele Dagblad*, 15 december, p. 8.
- Vergoossen, R.G.A. (2022), *Duurzaamheidsverslaggeving: panacee of doekje voor het bloeden?*, emeritaatsrede Universiteit Maastricht, Canon The Creative Hub/Maastricht University, 8 september, 53 p.
- Vergoossen, R. (2023a), Accountancy. Bundel de kracht van universiteiten tot één nieuwe opleiding, *Het Financieele Dagblad*, 10 februari, p. 25.
- Vergoossen, R. (2023b), Een interuniversitaire instelling voor de opleiding tot accountant kan het tij keren, 13 februari, van: <https://www.accountant.nl/discussie/opinie/2023/2/een-interuniversitaire-instelling-voor-de-opleiding-tot-accountant-kan-het-tij-keren/>
- Vergoossen R.G.A. & A.W.J. Meershoek (2018), De gedeponeerde jaarstukken van controleplichtige rechtspersonen, *Maandblad voor Accountancy en Bedrijfseconomie*, nr. 3-4, pp. 97-109.
- Vries, de J. (1985), *Geschiedenis der accountancy in Nederland. Aanvang en ontplooiing, 1895-1935*, Koninklijke Van Gorcum BV, Assen, 251 p.
- Waardenburg, J. & L.C. van Zutphen (1994), Noblesse oblige. Nieuwe wegen in de opleiding tot registeraccountant aan de Vrije Universiteit, *Maandblad voor Accountancy en Bedrijfseconomie*, oktober, pp. 575-583.
- Wallage, P & M. Hoogendoorn (1994), De accountantsopleiding aan de UvA: Uitstekend voor Accountants, *Maandblad voor Accountancy en Bedrijfseconomie*, oktober, pp. 567-574.
- Waringa, S.H. (1953), Academische opleiding voor accountants, *Maandblad voor Accountancy en Bedrijfsbuisbondkunde*, juli, p. 311-314.
- Wouters, C.G.A. (1994), De accountantsopleiding aan de Katholieke Universiteit Brabant, *Maandblad voor Accountancy en Bedrijfseconomie*, oktober, pp. 594-597.

Afkortingenlijst

ABON	Algemeen Bestuur Onderwijs NIVRA
AFM	Autoriteit Financiële Markten
AHE	Adviescommissie Herziening Eindtermen
AICPA	American Institute of Certified Public Accountants
CEA	Commissie Eindtermen Accountantsopleiding
COF	Commissie Onderwijs Fusie
CTA	Commissie toekomst accountancysector
ECTS	European Credit Transfer and Accumulation System
EE	Expertgroep Educatie
hbo	hoger beroepsonderwijs
ICAIS	Internal Control & Accounting Information Systems
ICT	informatie- en communicatietechnologie
IESs	International Education Standards
IFAC	International Federation of Accountants
IT	informatietechnologie
KNB	Koninklijke Notariële Beroepsorganisatie
KTA	Kwartiermakers toekomst accountancysector
MKB	midden- en kleinbedrijf
MSc	Master of Science
NAV	Nederlandsche Accountants-Vereeniging
NBA	(Koninklijke) Nederlandse Beroepsorganisatie van Accountants
NBU	Nyenrode Business Universiteit
NIvA	Nederlands(ch) Instituut van Accountants
NIVRA	(Koninklijk) Nederlands Instituut van Registeraccountants
NOREA	Nederlandse Orde van Register EDP-Auditors
NOvAA	Nederlandse Orde van Accountants-Administratieconsulenten
NVAO	Nederlands-Vlaamse Accreditatieorganisatie
OOB(?s)	organisatie(s) van openbaar belang
PWA	Permanente Werkgroep Accountancy
RPO	Raad voor de Praktijkopleidingen
VAGA	Vere(n)iging van Academisch Gevormde Accountants
VRC	Vereniging van Registercontrollers

WAA	Wet op de Accountants-Administratieconsulenten
Wab	Wet op het accountantsberoep
wo	wetenschappelijk onderwijs
WRA	Wet op de Registeraccountants
Wta	Wet toezicht accountantsorganisaties

Curriculum Vitae

Prof. dr. R.G.A. (Ruud) Vergoossen RA (62) is van 1 januari 2007 tot en met 29 februari 2024 aan Nyenrode Business Universiteit verbonden geweest als hoogleraar Externe Verslaggeving. Daarnaast heeft hij op Nyenrode gefungeerd als directeur van het Center for Corporate Reporting, Finance & Tax en als voorzitter van de Examencommissie Accountancy, Controlling & Tax. Ook was hij 16 jaar lang juryvoorzitter van de jaarlijks uit te reiken Brenda Westra Opinieprijs (eerder: Essayprijs) waar Nyenrode-studenten en recent aan Nyenrode afgestudeerden naar kunnen meedingen.

Ruud Vergoossen werd op 1 maart 1999 aan Universiteit Maastricht benoemd tot hoogleraar Bedrijfseconomie en Bedrijfskunde en hield daar op 8 september 2022 zijn emeritaatsrede. Hij was aan die universiteit ook een aantal jaren directeur van de accountantsopleiding.

Naast zijn hoogleraarschappen was Vergoossen werkzaam in de accountancy. Hij was in die jaren onder meer partner-aandeelhouder en directeur Vaktechniek van BDO Accountants & Adviseurs, voorzitter van het directoraat Vaktechniek van Ernst & Young (EY) Accountants en directielid van het Koninklijk Nederlands Instituut van Registeraccountants (NIVRA), een van de rechtsvoorgangers van de Koninklijke Nederlandse Beroepsorganisatie van Accountants (NBA).

Ruud was tien jaar lid van de Commissie Eindtermen Accountantsopleiding (CEA) en maakte drie jaar deel uit van de Nederlandse delegatie in de Board van het International Accounting Standards Committee (IASC), de voorloper van de International Accounting Standards Board (IASB). Daarnaast was hij als voorzitter of lid actief in een groot aantal commissies en werkgroepen van het NIVRA en de NBA. Zo was hij in 2011-2012 lid van de NBA Commissie Onderwijs Fusie (COF).

Professor Vergoossen heeft veel gepubliceerd in de toonaangevende vaktijdschriften in Nederland en in internationale wetenschappelijke (top)tijdschriften, zoals *Accounting, Organizations and Society*, *Accounting and Business Research*, *The European Accounting Review*, *Accounting in Europe*, *The International Journal of Accounting* en *International Journal of Auditing*. Hij is (co)auteur van enkele leerboeken op het gebied van de externe

ondernemingsverslaggeving. Bijna zeven jaar lang schreef hij maandelijks voor *Het Financieele Dagblad* een column over een actueel verslaggevingsonderwerp.

Ruud was een van de initiatiefnemers en lange tijd redactievoorzitter van *Het jaar 19xx/20xx verslagen*, het jaarverslagenonderzoek dat sinds 1996 ieder jaar plaatsvindt onder auspiciën van de NBA (eerder: het NIVRA). Hij heeft 21 jaar lang deel uitgemaakt van de kernredactie van het *Maandblad voor Accountancy en Bedrijfsconomie*.

Ruud Vergoossen studeerde economie aan de Erasmus Universiteit Rotterdam en accountancy aan de Vrije Universiteit Amsterdam. Hij promoveerde aan laatstgenoemde universiteit bij prof. dr. J. Klaassen RA.

NYENRODE BUSINESS UNIVERSITEIT, STRAATWEG 25, 3621 BG BREUKELEN
POSTBUS 130, 3620 AC BREUKELEN

ISBN 978-90-8980-176-0

NYENRODE.NL